

UiO : **Det juridiske fakultet**

Misligholdsbeføyelser ved aksjonæravtaler

Kandidatnummer: 708

Leveringsfrist: 25 april

Antall ord: 17 814

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	3
1.1	Presentasjon av tema	3
1.2	Presisering og avgrensning	4
1.3	Juridisk metode	5
1.3.1	Lover og ulovfestede prinsipper	5
1.3.2	Rettspraksis	6
1.3.3	Norsk juridisk teori	6
1.3.4	Utenlandsk rett og teori	6
1.3.5	Reelle hensyn	7
1.4	Avhandlingens videre fremstilling	7
2	AKSJONÆRAVTALER GENERELT	8
2.1	Rettslig utgangspunkter	8
2.2	Selskapsrettslige virkninger - definisjon	10
2.3	Behovet for aksjonæravtaler	11
2.4	Selskapet som avtalepart	14
3	KONTRAKTSRETTLIGE MISLIGHOLDSBEFØYELSER.....	16
3.1	Dom på naturaloppfyllelse.....	16
3.1.1	Kan man påberope fullbyrdelsesdom ved stemmerettsforpliktelser	17
3.1.1.1	Rettspraksis	17
3.1.1.2	Juridisk teori.....	17
3.1.1.3	Reelle hensyn	18
3.1.1.4	Konklusjon.....	20
3.1.2	Tvangsfullbyrdelse	20
3.1.2.1	Åpner norsk rett opp for en slik tvangsfullbyrdelse?	21
3.1.2.2	Tolkning av de autorative rettskildene	22
3.1.2.3	Vil tvangsfullbyrdelsen bli en god løsning?	24
3.2	Erstatning.....	26
3.2.1	Konvensjonalbot - avtalt misligholdsbeføyelse	27
3.3	Heving	29

3.3.1	Delvis heving?.....	30
4	SELSKAPSRETTLIGE MISLIGHOLDSBEFØYELSER.....	32
4.1	Innløsningrett jf. asl. § 4-24.....	33
4.1.1	Innløsningsrett op ulovfestet grunnlag?	34
4.1.2	Innløsningsrett følger av avtalen	36
4.1.2.1	Føring av innløsningsrett, og foreligger det et krav til samtlige aksjonærer må være part i avtalen?.....	37
4.1.2.2	Kan man likevel påberope kravet direkte overfor selskapet?	38
4.1.2.3	Konklusjon om innløsningsrett som misligholdsbeføyelse	40
4.2	Utelukkelse av aksjonær jf. asl. § 4-25.....	41
4.2.1	Utelukking som misligholdsbeføyelse i avtalen.....	43
4.3	Oppløsning ved dom, jf. asl. § 16-19	45
4.3.1	Kan kravet føres direkte overfor selskapet?.....	47
4.4	Ugyldighetssøksmål jf. asl. § 5-22	50
4.4.1	Generelt og problemstilling	50
4.4.2	Lovgivning og forarbeider	51
4.4.3	Rettspraksis.....	51
4.4.4	Juridisk teori.....	54
4.4.5	Bør man kunne reise ugyldighetssøksmål etter § 5-22 jf. ulovfestet rett?.....	56
5	OPPSUMMERING	58
6	KILDELISTE.....	61
6.1	Juridisk litteratur.....	61
6.1.1	Bøker.....	61
6.1.2	Tidsskrifter.....	62
6.2	Forarbeider.....	63
6.2.1	NOU.....	63
6.2.2	Proposisjoner (Tidl. Odelstingsproposisjoner).....	63
6.3	Lover.....	64
6.4	Dommer.....	64
6.4.1	Publiserte dommer	64
6.4.2	Upubliserte dommer.....	65
6.4.3	Utenlandske dommer	65
6.5	Nettsider.....	65

1 INNLEDNING

1.1 Presentasjon av tema

Aksjonæravtaler er en spesiell type av avtaler, og det gjør at de går i grenseland mellom selskapsretten og kontraktsretten.¹ Utfordringen med aksjonæravtaler er å finne hvilke misligholdsbeføyelser som kan gjøres gjeldende ved avtalebrudd. Temaet for denne avhandlingen er gjøre rede for et utvalg av de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene, samt de selskapsrettslige etter aksjeloven. Jeg vil vurdere om disse kan og om de eventuelt bør påberopes ved mislighold av aksjonæravtaler.

I utgangspunktet har aksjonæravtaler kun avtalerettslige virkninger mellom partene, og ingen selskapsrettslige virkninger ovenfor tredjemenn.² «Aksjonæravtaler» er ikke et entydig begrep, men kan kort defineres som en avtale mellom to eller flere aksjonærer om deres rettigheter og plikter i selskapet.³ Selve begrepet har ingen rettslig betydning og blir ikke brukt i aksjelovgivningen, men det er noen bestemmelser som forutsetter at de kan foreligge, jf. f.eks. § 4-15 «... avtale mellom aksjeeierne.»⁴ Aksjonæravtaler kan inngås i kraft av den alminnelige avtalefriheten.⁵ Som følge av dette kan det reguleres mye mer i aksjonæravtalen enn i vedtektene som må oppfylle lovens krav.⁶ Dette gjør det enklere å skreddersy løsninger som er tilpasset det enkelte selskap.

Aksjonæravtaler kan inneholde mange ulike bestemmelser som angår alt fra stemmeavgivning på generalforsamlingen til rettsvirkninger ved avtalebrudd. Typisk vil avtalen inneholde bestemmelser som forplikter partene til å utøve stemmeretten slik at det avtalte blir gjennomført selskapsrettslig.⁷ Dette kan f.eks. være at en person blir stemt inn i styret. Avtaleformen brukes derfor mye i både små og store aksjeselskaper.⁸

¹ Normann (2009) s. 43

² Bråthen (1996) s. 500

³ Jannick Woxholth (2006) s. 26, Andenæs (2006) s. 57, Gomard (1999) s. 83

⁴ Lowzow (1993) s. 19, Lund (1991) s. 209 petit.

⁵ Giertsen (2002) s. 533

⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 52

⁷ Andenæs (2009) s. 7, Hjort (2005) s. 65

⁸ Lund (1991) s. 210

Tolkningen av en aksjonæravtale følger alminnelige kontraktsrettslige prinsipper for avtale-tolkning.⁹ Ofte inngås aksjonæravtaler mellom profesjonelle parter, og det følger av retts-praksis at ordlyden må være det sentrale utgangspunktet ved tolkningen.¹⁰ Således vil det objektive tolkningsprinsipp komme til anvendelse – hvor man prøver å finne fram til den na-turlige og rimelige meningen i bestemmelsene.¹¹ Selv om avtalefriheten gir et større spille-rom for reguleringen av aksjonæravtaler enn for vedtektene, kan heller ikke aksjonæravtaler stride mot preseptoriske rettsregler.¹² Preseptoriske rettsregler er ufravikelig regler, som man ikke kan fravike ved avtale. Om aksjelovene setter en begrensning for avtalefriheten beror på en tolkning av de aktuelle lovbestemmelsene.¹³ Er formålet med lovbestemmelsen å verne om interessegrupper – kreditorer, minoritetsaksjonærer – vil det være en indikator på at be-stemmelsen ikke kan fravikes i verken avtale eller vedtekt.¹⁴

I vurderingen av de ulike misligholdsbeføyelsene må man ha i tankene at de selskapsrettslige i utgangspunktet ikke kommer til anvendelse ved mislighold av aksjonæravtaler.¹⁵ En anven-delse av disse vil gi avtalen selskapsrettslige virkninger og strider dermed med utgangspunk-tet i norsk rett.

1.2 Presisering og avgrensninger

I denne avhandlingen vil jeg behandle misligholdsbeføyelser ved brudd på forpliktelser i hen-hold til aksjonæravtalen. Hva som går innunder «*mislighold av aksjonæravtaler*» vil ikke be-handles, men det vil forutsettes at mislighold av avtalens forpliktelser har inntrådt. Denne avhandlingen vil konsentrere seg om rettsforholdet mellom aksjonærene som parter i aksjo-næravtalen, men også rettsforholdet mellom avtalepartene og selskapet som selvstendig retts-subjekt. De kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene angår rettsforholdet mellom avtalepar-tenes, mens de selskapsrettslige angår rettsforholdet mellom avtalepartene og selskapet.

⁹ Lowzow (1993) s. 28

¹⁰ Rt. 1994 s. 581, Andenæs (2006) s. 58

¹¹ Hov (2002 Kontraktsrett I) s. 147

¹² Jannick Woxholth (2014) s. 89

¹³ Giersten (2002) s. 535

¹⁴ Aarbakke (2004) s. 29

¹⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 289

Jeg har valgt å behandle et utvalg av de kontraktsrettslige- og selskapsrettslige misligholdsbeføyelser. Av de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelser vil jeg behandle retten til å kreve naturaloppfyllelse, erstatning og heving. Jeg vil også komme inn på særskilte problemstillinger tilhørende hver og en av enkelte beføyelsene. Av de selskapsrettslige misligholdsbeføyelsene vil jeg behandle innløsning jf. asl. § 4-24, utelukking av aksjonær jf. asl. § 4-25, oppløsning av selskapet jf. asl. § 16-19 og tilslutt ugyldighetssøksmål mot selskapet jf. asl. § 5-22. Bakgrunnen for valget av disse misligholdsbeføyelsene er at de følger av bakgrunnsretten og de vil normalt bli påberopt av de(n) krenkede. Avhandlingen er fremstilt med siktemål mot virksomheter med et begrenset antall aksjonærer, og oppgaven vil derfor bli behandlet etter aksjelovens regler.

1.3 Juridisk metode

Avhandlingen vil bygge på alminnelig juridisk metode for å finne frem til innholdet i gjeldende rett. De autoritative rettskildene vil derfor ha stor betydning videre.

1.3.1 Lover og ulovfestede prinsipper

Aksjeloven bruker ikke begrepet «*aksjonæravtale*», men det forutsettes i noen bestemmelser at slike avtaler kan foreligge. Selv om ingen lovgivning er direkte rettet mot aksjonæravtaler, brukes aksjeloven og allmennaksjeloven som en slags bakgrunnsrett ved tolkningen av aksjonæravtaler.¹⁶ Som følge av at aksjonæravtaler er en *avtale*, kommer også avtaleloven og de alminnelige kontraktsrettslige prinsipper til anvendelse.

¹⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 33

1.3.2 Rettspraksis

Det finnes lite rettspraksis vedrørende aksjonæravtaler. Grunnen til dette kan være at aksjonæravtaler forutsetter et langvarig samarbeid. Mange av dommene er fra tiden før aksjeloven 1997, men vil fremdeles være av betydning ettersom den nye loven videreførte mye av den samme rettstilstanden. Tidligere rettspraksis vil derfor bidra til å forstå også den nåværende aksjelovgivning.¹⁷ I tillegg foreligger det noe nyere underrettspraksis som kan være av betydning. Underrettsdommer har begrenset rettskildemessig vekt, men de kan likevel tjene som støtte argumenter og til å bidra til å kaste lys over andre juridiske spørsmål.

1.3.3 Norsk juridisk teori

Juridisk litteratur vil spille en stor rolle i løsningen av problemstillingen. I norsk rett er emnet behandlet av flere forfattere, og deres litteratur vil derfor komme til anvendelse ved løsningen av problemstillingen.

1.3.4 Utenlandsk rett og teori

Kilder fra øvrige nordiske land vil være av betydning fordi de har store likhetstrekk med norsk rett. Som følge av dette vil juridisk litteratur komme til anvendelse. I tillegg har de nordiske lovene blitt til etter et nordisk lovsamarbeid, og selv om det foreligger ulikheter vil de kunne tjene som veiledning og støtteargumenter i løsningen av norske rettsspørsmål.¹⁸ I norsk rettspraksis har man heller ikke vært fremmed med å bruke utenlandsk rett og teori for å løse ulike tvister.¹⁹ I denne avhandlingen vil naturligvis norsk rett veie tyngst, men utenlandsk rett vil kunne brukes når de norske rettsildefaktorene er uklare ved tolkningen.²⁰

¹⁷ Bråthen (1996) s. 57

¹⁸ Bråthen (1996) s. 62 og s. 73

¹⁹ Bråthen (1996) s. 73-76

²⁰ Bråthen (1996) s. 76

1.3.5 Reelle hensyn

I mangel av klare tolkninger i de autorative rettskildefaktorene, vil reelle hensyn spille en rolle når man prøver å finne fram til rimelige løsninger. Reelle hensyn vil særlig komme til anvendelse når det drøftes om de selskapsrettslige misligholdsbeføyelsene kan brukes ved aksjonæravtaler.

1.4 Avhandlingens videre fremstilling

Avhandlingen er bygd opp i 5 deler. I del 2 vil jeg gjøre rede for aksjonæravtaler generelt, som innebærer basisinformasjon som man trenger for å forstå de andre delene. Avhandlingens del 3 og 4 vil omhandle de ulike misligholdsbeføyelsene. Jeg vil vurdere om disse kan og om de eventuelt bør påberopes ved mislighold av aksjonæravtaler. Dette vil utgjøre avhandlingens hoveddel. Del 3 tar for seg de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene, mens del 4 tar for seg de selskapsrettslige etter aksjeloven. Del 5 er oppsummering av oppgaven, hvor jeg tar for meg funnene i vurderingene av de ulike misligholdsbeføyelsene.

2 Aksjonæravtaler generelt

2.1 Rettslige utgangspunkter

En aksjonæravtale er en avtale som regulerer partenes utøvelse av sine aksjonærrettigheter i selskapet.²¹ Aksjonæravtalen kan være inngått mellom samtlige eller kun noen få av aksjonærene.²² Avtalen brukes som et virkemiddel for å fremme aksjonærinteressen i selskapet, og kommer i tillegg til aksjelovent og vedtektene.²³ Det rettslige utgangspunktet for aksjonæravtaler, som for andre avtaler, er at de kun forplikter avtalepartene.²⁴ De regulerer avtaleforholdet dem imellom og angår derfor ikke selskapets rettsforhold - som er et eget rettssubjekt.²⁵ At aksjonæravtalen ikke binder selskapet, uttrykkes gjerne som at avtalen ikke har selskapsrettslige virkninger.²⁶

Det må skilles mellom selskapets vedtekter og aksjonæravtaler. Vedtekter er selskapets «*grunnlov*» og er en rettskilde for å fastlegge hvilke rettigheter aksjonærene har i selskapet.²⁷ Vedtektene er obligatoriske, og i asl. § 2-2 er det oppstilt hvilke minimumsvedtekter som må foreligge ved stiftelsen.²⁸ Vedtektene regulerer selskapets rettsforhold og har selskapsrettslige virkninger. Av denne grunn stilles det strenge prosessuelle og materielle krav til vedtagelse, form og innhold.²⁹ Mange selskaper stiftes med kun såkalte standardvedtekter. En ulempe ved dette er at vedtektene vil gi liten veiledning ved uforutsette konflikter.³⁰ Selskapet er altså bundet av lov og vedtekter, men er som hovedregel ikke bundet av aksjonæravtalen.³¹

²¹ Giertsen (2002) s. 533

²² Knudsen (2009) s. 21.

²³ Hjort (2005) s. 66

²⁴ Knudsen. (2009) s. 21.

²⁵ I.c.

²⁶ Bråthen (1996) s. 500

²⁷ Hjort (2005) s. 66

²⁸ Jannick Woxholth (2014) s. 50, Andenæs (2006) s. 46

²⁹ Jannick Woxholth (2014) s. 50

³⁰ Hjort (2005) s. 66

³¹ Giertsen (2002) s. 534

Begrunnelsen for hovedregelen finner man i aksjonæravtaler avtale- og formfrihet. Aksjonæravtaler kan inngås formløst og trenger ikke å følge de strenge kravene som vedtektene må.³² Det forhold at aksjonæravtaler slipper disse kravene er hovedgrunnen til at de ikke kan gis selskapsrettslige virkninger. Konsekvens av avtale- og formfriheten er at avtalen kun har virkninger mellom partene.³³

Selskapet kan likevel bli bundet av bestemmelsene i aksjonæravtalen dersom de gjennomføres selskapsrettslig.³⁴ Å gjennomføre bestemmelsene selskapsrettslig innebærer at det må tas formelle beslutninger i selskapsorganene.³⁵ En måte er å innta bestemmelsene i vedtektene, som medfører en bindende effekt for selskapet.³⁶ På denne måten får avtalebestemmelsene virkninger for andre enn kun partene. Bestemmelsene kan gjennomføres ved inkorporering eller at partene avgir stemme i samsvar med avtalen. Ved inkorporering må man følge reglene som gjelder for endring og fastsettelse av vedtekter.³⁷

Når bestemmelser i avtalen gjennomføres selskapsrettslig kan det oppstå tvister når aksjonærer ikke stemmer i samsvar med avtaleforpliktelsene. Et tilfelle kan være at parten ikke stemmer for et forslag som han er forpliktet til etter avtalen. Utgangspunktet ved mislighold av aksjonæravtaler er at misligholdet ikke har virkninger for generalforsamlingsbeslutningen.³⁸ Som nevnt tidligere er det vedtektene som binder og regulerer rettsforholdet, og bestemmelser som ikke er inntatt har ingen rettslige virkninger for selskapet.³⁹ Det kan imidlertid oppstå tilfeller hvor et generalforsamlingsvedtak samtidig innebærer brudd på avtale- og vedtektsbestemmelser. Rettsvirkningene for vedtaket vil da komme på grunn av vedtektsbruddet og ikke avtalebruddet.⁴⁰ Motstykket er at vedtaket forblir gyldig om det ikke er i strid med lov eller vedtekt.

³² Jannick Woxholth (2014) s. 52

³³ I.c.

³⁴ Andenæs (2009) s. 11-12

³⁵ Hjort (2005) s. 66

³⁶ Andenæs (2006) s. 62

³⁷ Andenæs (2009) s. 12

³⁸ I.c.

³⁹ Andenæs (2009) s. 13

⁴⁰ Giersten (2002) s. 539

Styret er som selskapet ellers ubundet av avtaler mellom aksjonærene.⁴¹ Styremedlemmene kan være part i en aksjonæravtale, men de kan bare følge forpliktelsene i avtalen innenfor de rettslige rammene som følger av lov og vedtekter.⁴² Styret er ansvarlig for å ivareta selskapets interesser, herunder interessene til aksjonærene, kreditorene og medkontrahtenter. Dette innebærer at om det foreligger konflikter mellom aksjonæravtalen og selskapets interesser, må aksjonæravtalen stå tilbake for selskapets interesser.⁴³

2.2 Selskapsrettslige virkninger – definisjon

I pkt. 2.1 «*Rettslig utgangspunkter*» ble det nevnt at aksjonæravtaler kun er bindende for avtalens parter, og har ikke selskapsrettslige virkninger. Dette reiser et nytt spørsmål; hva er selskapsrettslige virkninger?

Avtalerettslige virkninger er de rettsvirkningene som følger av å inngå en avtale.⁴⁴ Dette er virkninger avtalepartene forplikter seg å etterleve, og det kan f.eks. dreie seg om utøvelsen av stemmeretten på generalforsamlingen, styrerepresentasjon eller utbyttepolitikken i selskapet.⁴⁵ At avtalen binder partene til å oppfylle dens forpliktelser, følger av prinsippet om at avtaler skal holdes.⁴⁶ Når man så snakker om aksjonæravtalens selskapsrettslige virkninger, er det snakk om virkningene avtalen har for andre enn avtalepartene selv.⁴⁷ Hvilke rettsvirkninger får avtalen for en som står utenfor avtaleforholdet?

At en avtale påvirker noen utenfor avtaleforholdet er ikke det samme som selskapsrettslige virkninger.⁴⁸ Det normale i de fleste avtaleforhold er at de på en eller annen måte skaper faktiske konsekvenser for noen utenfor. Dette kan forklares med at en avtale mellom A og B, kan medføre at Cs bedrift senere får kontrakt som følge av dette. Selskapsrettslige virkninger er altså noe mer enn at tredjemann blir påvirket av avtalen.⁴⁹

⁴¹ Giertsen (2002) s. 540

⁴² Bråthen (1991) s. 225

⁴³ Andenæs (2009) s. 10

⁴⁴ Andre begreper som brukes om hverandre er; kontraktsrettslige virkninger og obligasjonsrettslige virkninger.

⁴⁵ Se nærmere i Hjort (2005) s. 71-75.

⁴⁶ «*Pacta sunt servanda*» NL. 1687 art. 5-1-1

⁴⁷ Jannick Woxholth (2014) s. 230

⁴⁸ Jannick Woxholth (2014) s. 231

⁴⁹ I.c.

For at det skal være snakk om selskapsrettslige virkninger må tredjemann bli bundet av rettsvirkningene i avtalen mellom A og B. Aksjonæravtalen må altså skape virkninger for C rettsstilling.⁵⁰ Dette kan forklares med følgende eksempel: aksjonæravtalen gir den krenkede ved mislighold rett til å kreve at selskapet innløser aksjene hans etter asl. § 4-24. Kjernen her blir at avtalen har selskapsrettslige virkninger dersom selskapet er bundet til å innløse aksjene når partene krever det.

Oppsummert kan det forklares at selskapsrettslige virkninger er at rettsforholdet i avtalen skaper rettslige konsekvenser for en tredjemanns⁵¹ rettsstilling. Det er spesielt aksjonæravtalens betydning for selskapsorganenes myndighetsutøvelse som står sentralt. Når det videre i oppgaven blir snakket om selskapsrettslige virkninger, siktes det til hvilke virkninger aksjonæravtalen skaper for selskapets myndighetsutøvelse.

2.3 Behovet for aksjonæravtaler

En aksjonæravtale kan inneholde bestemmelser om nær sagt hva som helst. Til forskjell fra vedtekter er reguleringer i aksjonæravtaler konfidensielle.⁵² Dette gjør aksjonæravtaler mer praktiske for selskaper når de kan avtale styringen av selskapet og samtidig ikke trenger å oppgi *planene* til offentligheten, i motsetning til vedtektene som offentliggjøres ved Foretaksregisteret.⁵³ Langt på vei fremstår ofte reguleringer i aksjonæravtaler som et alternativ til å regulere i vedtektene.⁵⁴ Aksjonæravtaler kan også inngås ved stiftelsen av selskapet, og det vil som oftest være en avtale for samtlige aksjonærer. Årsaken for en felles aksjonæravtale er for å kontrollere maktbalansen i selskapet.⁵⁵

Et kjennetegn ved aksjonæravtaler er at de prøver å regulere aksjonærenes rettigheter og plikter i selskapet.⁵⁶ Aksjonærrettigheter er rettigheter aksjonæren får som følge av å være eier av

⁵⁰ Jannick Woxholth (2014) s. 231

⁵¹ Selskapet kan også være part i en avtale, og er derfor ikke å anse som tredjemann. Se videre i pkt. 2.4

⁵² Jannick Woxholth (2014) s. 52

⁵³ I.c.

⁵⁴ Jannick Woxholth (2014) s. 29

⁵⁵ Hjort (2005) s. 67

⁵⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 57

aksjer.⁵⁷ Aksjonærrettigheter kan sammenfattes som organisatoriske-, økonomiske- og disposisjonsrettigheter. Organisatoriske rettigheter er f.eks. retten til å øve innflytelse på forvaltningen av selskapet, herunder å avgi stemme og motsette seg beslutninger.⁵⁸ Økonomiske rettigheter er først og fremst retten til utdelinger fra selskapet. Med utdelinger menes her utbetaling på aksjer etter reglene om utbytte, tilbakebetaling etter kapitalnedsettelse, oppløsning eller innløsning.⁵⁹ Disposisjonsrettigheter er retten til å disponere over aksjen, herunder å overdra eller pantsette aksjen.⁶⁰

Å regulere aksjonærrettigheter innebærer ikke at parten mister rettighetene sine, men avtalen binder således aksjonæren til å handle på en viss måte.⁶¹ Ved å f.eks. binde stemmeretten til flere aksjonærer i selskapet kan man beskytte seg mot mulige konflikter og skape større forutsigbarhet. Formålet til aksjonæravtaler er langt på vei å regulere maktforholdet mellom aksjonærene som følger av lov og vedtekter.⁶² Aksjonæravtaler som inngås uten at samtlige aksjonærer er parter, vil som regel prøve å sikre at man får større innflytelse på generalforsamlingen.⁶³

Som nevnt vil hovedmotivene bak aksjonæravtaler være behovet for å regulere andre aksjonærers aksjonærrettigheter. Dette kan gjøres gjennom maktkonsentrasjon- eller maktspredningsavtaler.⁶⁴ Dersom man vil skape større forutsigbarhet på generalforsamlingen, avtaler man en maktkonsentrasjonsavtale. Her prøver man å etablere et samarbeid mellom noen få aksjonærer som til sammen utgjør et flertall.⁶⁵ På denne måten kan dette flertallet bli enige om styrevalg, utbyttepolitikk mv., og samtidig sikre at selskapet blir styringsdyktig. Maktkonsentrasjonsavtaler vil være praktisk i såkalte 50/50-selskaper, hvor to grupper av aksjonærer eier 50% av aksjene hver.⁶⁶ Inngår man en konsentrasjonsavtale her er man ikke avhengig av

⁵⁷ Andenæs (2006) s. 129

⁵⁸ Andenæs (2006) s. 130

⁵⁹ Lowzow (1993) s. 25 og s. 179

⁶⁰ Hjort (2005) s. 66

⁶¹ Jannick Woxholth (2014) s. 57

⁶² Hjort (2005) s. 67

⁶³ Hjort (2005) s. 72

⁶⁴ Giersten (2002) s. 533

⁶⁵ I.c.

⁶⁶ Lowzow (1993) s. 24

å sikre andres støtte til vedtak som krever 2/3 flertall, som f.eks. kapitalnedsettelse jf. asl. § 12-1.

Maktspredningsavtaler er det motsatte av maktkonsentrasjonsavtaler. I en situasjon hvor en aksjonær eier mer enn 50 % av aksjene, vil man prøve å spre denne *makten* ut ved å inngå avtaler med andre aksjonærer.⁶⁷ Uten en slik maktspredningsavtale vil denne ene aksjonærer f.eks. alene kunne velge hele styret. Dersom aksjonæren eier mer enn 2/3 av kapital og stemmeflertallet innebærer dette at han alene kan vedta vedtektsendringer og f.eks. fusjon. Om man inngår en maktspredningsavtale med denne majoritetsaksjonæren kan man f.eks. bestemme at han bare kan vedta vedtektsendringer eller fusjon under visse forutsetninger.⁶⁸ Dette innebærer at majoriteten gir minoriteten større innflytelse enn denne normalt ville hatt.

Et eksempel på en maktspredningsavtale var den feilslåtte fusjonen mellom Telia og Telenor (mellom den norske og svenske regjeringen). Den norske regjeringen var minoritetsaksjonærer med 40 % av aksjene, men det ble inngått en avtale om saksbehandlingsregler for styret. Selv om de svenske styremedlemmene alene hadde flertall, fulgte det av aksjonæravtalen at visse beslutninger bare kunne vedtas med tilslutning fra de norske styremedlemmene. Spørsmålet vedrørende aksjonæravtalens stilling kom på spissen da de svenske styremedlemmene besluttet å flytte en avdeling til Sverige mot de norske medlemmenes vilje. Rettslig sett var styrevedtaket gyldig, men det var i konflikt med aksjonæravtalen. På grunn av dette brøt fusjonen.⁶⁹ Aksjonæravtalen ga i teorien minoritetsaksjonæren større innflytelse på saksbehandlingen.⁷⁰

⁶⁷ Giertsen (2002) s. 533

⁶⁸ I.c.

⁶⁹ Giertsen (1999) s. 43-57

⁷⁰ Giertsen (2002) s. 534

2.4 Selskapet som avtalepart

I norsk rett er det rettslige utgangspunktet at det gjelder en avtalefrihet. Selskapet er et eget rettssubjekt og kan derfor inngå egne avtaler, herunder aksjonæravtaler.⁷¹ Et spørsmål som reiser seg er da hvilke begrensninger som gjelder for selskapets avtalefrihet.

Det er oppstilt i aksjeloven visse begrensninger i hva selskapet gyldig kan forplikte seg til.⁷² Styret har etter asl. § 6-12 myndigheten til å forvalte og representere selskapet utad. Myndigheten innebærer at styret kan inngå avtaler på vegne av selskapet.⁷³ I utgangspunktet kan de dermed også inngå avtaler med aksjonærene. De rettslige virkningene av inngåelsen er at pliktene og rettighetene i avtalen kan føres direkte overfor selskapet.⁷⁴ Imidlertid setter § 6-28 opp visse begrensninger for hvilke bestemmelser aksjonæravtalen kan inneholde. Etter § 6-28 kan ikke det avtales bestemmelser som gir visse aksjeeiere en urimelig fordel på andre aksjonærers eller selskapets bekostning.⁷⁵ Videre setter også aksjelovgivningen opp særbestemmelser som begrenser avtalefriheten når motparten er aksjonærer – f.eks. § 8-7 som er en av flere bestemmelser på regulering av avtaler mellom selskapet og aksjonærer.⁷⁶

Et utgangspunkt for avtalefriheten er at man ikke kan inngå avtaler som strider med preseptoriske regler i aksjelovgivningen eller ulovfestet aksjerett. Dette utgangspunktet følger av prinsippet i NL 5-1-2 og gjelder både for selskapet og aksjonærene.⁷⁷ Selskapet kan således ikke gyldig inngå en avtale som sier at selskapet ikke skal ha vedtekter, men at alt skal reguleres i aksjonæravtalen. Dette vil stride mot de preseptoriske reglene for vedtekter og stiftelsen av selskapet, og er en omgåelse av lovens regler. Hvis selskapet har inngått en avtale de ikke kan være part i, må det vurderes konkret om avtalebruddet oppfyller vilkårene for et erstatningskrav.⁷⁸ Trolig vil avtalemotpartene ha krav på erstatning dersom selskapet må tre ut av avtalen.⁷⁹

⁷¹ Knudsen (2009) s. 25.

⁷² Lowzow (1993) s. 57, Knudsen (2009) s. 25.

⁷³ Aksjeloven §§ 6-12 og 6-30

⁷⁴ Knudsen (2009) s. 27

⁷⁵ I.c.

⁷⁶ I.c.

⁷⁷ Jannick Woxholth (2014) s. 316.

⁷⁸ Lowzow (1993) s. 58

⁷⁹ NOU 1992:29 s. 51

I forhold til stemmerettsavtaler hindrer aksjeloven at selskapet kan være avtalepart. Etter asl. § 5-3 tredje ledd kan ikke selskapet stemme for egne aksjer, og selskapet som part vil derfor ikke ha noe virkning.⁸⁰ Selskapet kan heller ikke være part i avtaler som angår organisatoriske spørsmål hvor myndigheten tilligger generalforsamlingen. Begrunnelsen ligger i at generalforsamlingen er overordnet styret jf. § 5-1 første ledd.⁸¹ Selv om styret kan inngå avtaler på selskapet vegne, innebærer ikke det at de kan binde myndigheten til generalforsamlingen. Stemmerettsavtaler er avtaler som regulerer utøvelsen av aksjonærrettigheter på generalforsamlingen og som følge av funksjonsfordelingen i aksjeloven, kan ikke styret avtale seg bort fra dette. Det at man ikke kan avtale seg bort fra funksjonsfordelingen innebærer også at avtalen ikke får direkte selskapsrettslige virkninger dersom selskapet inntas som part.⁸²

Det innebærer at selskapet er en part og må opptre i henhold til avtalen – under forutsetning at avtaleforpliktelsene ligger innenfor de preseptoriske reglene. Selskapet kan på lik måte som de andre partene påberope seg kontraktsrettslige misligholdsbeføyelser ved avtalebrudd.

⁸⁰ Knudsen (2009) s. 29

⁸¹ Jannick Woxholth (2014) s. 321

⁸² I.c.

3 Kontraksrettslige misligholdsbeføyelser

Et kontraksforhold blir normalt oppfylt ved at partene oppfyller sine forpliktelser etter avtalen. Gjennomføringen av kontrakten skjer normalt ved en oppfyllelse etter avtaleinnholdet eller gjennom et oppfyllelssurrogat.⁸³ Dersom det foreligger avvik fra riktig oppfyllelse, vil det foreligge en oppfyllelsssvik, og dette innebærer at det objektivt sett har skjedd et brudd på forpliktelsene etter kontrakten.⁸⁴ I utgangspunktet vil de alminnelige kontraksrettslige prinsipper komme til anvendelse ved brudd på aksjonæravtaler.⁸⁵ Dette kommer også frem i høyesterettspraksis, se bl.a. Rt. 1952 s. 967 og Rt. 1966 s. 648

3.1 Dom på naturaloppfyllelse

Avtaleparten som utsettes for mislighold ønsker som regel at avtalen oppfylles. Avtalen kan være én av flere andre avtaler, og en ikke-oppfyllelse kan påvirke de andre. Som følge av kontraksbruddet mister ikke parten retten til å kreve avtalen oppfylt. Utgangspunktet i norsk- og nordisk obligasjonsrett er at kreditor fremdeles rår over kravet til å gjøre gjeldende at kontrakten skal oppfylles in natura ved dom.⁸⁶

Som følge av dette kravet har kreditor i prinsippet valgrett mellom to ulike typer påstander. For det første kan han velge å rette søksmålet mot misligholder med påstand om fastsettelsesdom, eller så kan han legge ned påstand om fullbyrdelesdom. Ved en fastsettelsesdom vil partene kunne få dom på at plikten fremdeles består, mens han ved en fullbyrdelesdom kan kreve forpliktelsen fullbyrdet.⁸⁷

Det fremgår av hovedregelen i obligasjonsretten, at man kan få fastsettelsesdom på at forpliktelse fremdeles består.⁸⁸ Det må være rimelig å legge til grunn at man også ved stemmerettsforpliktelser kan få dom på at disse fremdeles foreligger. Det som derimot ikke er like klart er

⁸³ Hagstrøm (2011) s. 327

⁸⁴ I.c.

⁸⁵ Giersten (2002) s. 537

⁸⁶ Hagstrøm (2011) s. 379, Hov (2002 Kontraksrett II) s. 130

⁸⁷ Hov (2002 Kontraksrett II) s. 135

⁸⁸ Hagstrøm (2011) s. 378

om man kan få fullbyrdelsesdom på at avtalen skal oppfylles in natura på selskapets generalforsamling. I det videre skal jeg undersøke dette nærmere.

3.1.1 Kan man påberope fullbyrdelsesdom ved stemmerettsforpliktelser?

3.1.1.1 *Rettspraksis*

Vedrørende stemmerettsforpliktelser foreligger det ingen høyesterettsdommer på området. Imidlertid finnes det en dom fra underrettspraksis, en upublisert dom av Oslo byrett fra 1976.⁸⁹

I denne saken var det et brudd på en aksjonæravtale hvor samtlige aksjonærer var parter. Bruddet handlet om at majoritetsaksjonæren ikke kunne endre den vedtektsfestede retten en part hadde til å inneha en bestemt stilling, samt være styremedlem i selskapet.⁹⁰ Byretten foretok en grundig gjennomgang av nordisk teori og sluttet seg til at de misligholdende parter måtte stemme slik at vedtektsbestemmelsen som var endret i strid med avtalen ble vedtatt på ny. En upublisert byrettsdom vil som regel ha liten rettskildemessig verdi, men siden vi befinner oss på et rettsområde med ikke mye rettspraksis kan dommen tillegges en viss vekt. I tillegg ble dommer Philipson senere høyesterettsdommer og utarbeidelsen med domspremissene er grundige.⁹¹ I dommen ble det lagt vekt på reelle hensyn. Det ble videre trukket fram i saken at dommen ikke ville åpne opp for en generell rett til å få fullbyrdelsesdom i andre tilfeller enn den forelagte.⁹²

3.1.1.2 *Juridisk teori*

Det har i norsk teori kommet fram flere forskjellige syn på fullbyrdelsesdom på stemmerettsforpliktelser. Lund anfører at en aksjonær «.. *antagelig [kan] dømmes til å stemme i overensstemmelse med en aksjonæravtale.*»⁹³ Lowzow & Reed hevder at det stiller «*betydelig usikkerhet knyttet til mulighetene for å få dom for oppfyllelse av stemmerettsforpliktelser.*»⁹⁴

⁸⁹ Upublisert dom fra Oslo byrett 1976 av 12 februar. Dommen er tilgjengelig hos Riksarkivet.

⁹⁰ Etter aksjeloven 1957 var det adgang til dette.

⁹¹ Jannick Woxholth (2014) s. 246

⁹² Upublisert dom fra Oslo byrett 1976 av 12 februar. på dommens s. 44.

⁹³ Lund (1991) s. 215.

⁹⁴ Lowzow (1993) s. 276

Videre hevder de at muligheten til å få dom bør begrenses til de tilfellene hvor man klart kan forutse hva resultatet av en avstemning ville ha blitt om avtalen hadde blitt overholdt.⁹⁵ Dette vil innebære at samtlige eller et flertall av aksjonærene må være part i avtalen, slik at det er mulig å fastslå hva utfallet av beslutningen hadde vært. Dette standpunktet deles av Normann.⁹⁶ Andenæs på sin side hevder at brudd på aksjonæravtalen utløser vanlige misligholdsaksjoner, og at en fullbyrdsdom etter omstendighetene kan være aktuelt. Han bemerker imidlertid at en alminnelig rett til å få fullbyrdsdom synes å være tvilsomt, og deler tilsynelatende byrettens resonnement i underrettsdommen fra 1976, uten at han nevner dommen.⁹⁷ Jannick Woxholth går dypere inn på spørsmålet, hvor han tilslutt konkluderer med at det ikke finnes noe grunnlag i norsk obligasjonsrett til å nekte kreditor fullbyrdsdom på en stemmerettsforpliktelse. Han faller tilbake på hovedregelen i obligasjonsretten at man kan kreve avtalen oppfylt in natura - under forutsetning at oppfylleelsesplikten ikke bortfaller pga. umulighet, sviktende forutsetninger o.l.⁹⁸ Juridisk teori åpner dermed opp for muligheten for dom på naturaloppfyllelse.

3.1.1.3 Reelle hensyn

Et motargument mot hovedregelen om naturaloppfyllelse er at ytelsen kan være av en personlig art.⁹⁹ Naturaloppfyllelse av personlige ytelser vil ofte være uaktuelt siden en tvangsmessig gjennomføring kan innebære et for stort inngrep i den personlige rettssfære.¹⁰⁰ Jannick Woxholth anser imidlertid ikke dette som noen grunn til ikke å kunne kreve fullbyrdsdom. Han viser til at en stemmerettsavtale enkelt kan fullbyrdes ved at saksøker enten får stemme for saksøktes aksjer eller at saksøkte utsteder en stemmefullmakt dersom dommen fullbyrdes med tvangsmulkt.¹⁰¹ For saksøkte personlig, innebærer dette at det ikke gjøres noe urimelig inngrep i hans frihet.

⁹⁵ Lowzow (1993) s. 56

⁹⁶ Normann (2009) s. 48

⁹⁷ Andenæs (2006) s. 62.

⁹⁸ Jannick Woxholth (2014) s. 250

⁹⁹ Jannick Woxholth (2014) s. 248

¹⁰⁰ Hagstrøm (2011) s. 381

¹⁰¹ Jannick Woxhoth (2014) s. 248

Et annet argument mot fullbyrdelsesdom er at en påtvunget gjennomføring kan påvirke det fremtidige samarbeidet mellom partene negativt.¹⁰² Mot dette kan det anføres at samarbeidet allerede går dårlig når den ene parten velger å bryte sin forpliktelse. I stedet for å fremtvinge et fremtidig samarbeid, kan det ha mye for seg å se etter andre minnelige løsninger.

Hensynet til tredjemann kan også være et argument mot dom på naturaloppfyllelse. Ansatte, kreditorer og andre tredjemenn kan ha bygget berettigede forventninger i forhold til generalforsamlingsbeslutningen, og adgangen til fullbyrdelsesdom bør derfor begrenses som følge av dette.¹⁰³ I prinsippet kan en dom på naturaloppfyllelse innebære kontraktsrettslige følger for eventuelle tredjemenn. Tredjemenn som har forutsatt at beslutningen er gyldig, kan ha handlet videre ut ifra denne forventningen. En dom på naturaloppfyllelse kan derfor gripe inn i de allerede foretatte handlingene.

Man kan også finne gode argumenter som taler for naturaloppfyllelse. For det første er hovedregelen i avtaleretten at avtaler skal holdes.¹⁰⁴ At en tvangsgjennomføring av avtalen kan påvirke samarbeidet negativt, taler derfor ikke så sterkt imot siden man er forpliktet til å oppfylle avtalen på lik linje som de andre partene. I forhold til tredjemenn og deres berettigede forventninger så må det bemerkes at det er en forskjell mellom fullbyrdelsesdom og ugyldighetssøkmål. Et ugyldighetssøkmål har tilbakevirkende kraft og dette innebærer at man anser beslutningen som aldri vedtatt. Dette vil derfor skape større konsekvenser for tredjemenn. En fullbyrdelsesdom derimot har kun virkninger for fremtiden, og en tredjemann som har bygget berettigede forventninger på den siste generalforsamlingen vil ikke kunne regne med at stemmerettsavtalen også vil bli misligholdt på den neste.¹⁰⁵ Blir avtalen også misligholdt i fremtiden vil dette innebære en tilfeldig fordel for tredjemann, som ikke bør beskyttes. Denne tilfeldige fordel vil da komme på bekostning av avtalepartenes rett til rettidig oppfyllelse.¹⁰⁶ Andre argumenter for, er at stemmerettsavtaler sjelden vil lede til noe økonomisk tap, og erstatning vil normalt ikke gi et bedre vern.¹⁰⁷ Dette innebærer at fullbyrdelsesdom vil være det bedre alternativet.

¹⁰² Giersten (2002) s. 537

¹⁰³ Jannick Woxholth (2014) s. 249

¹⁰⁴ «*Pacta sunt servanda*» - I Norske Lov av 15. april 1687 art. 5-1-1

¹⁰⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 249

¹⁰⁶ I.c.

¹⁰⁷ Se mer i pkt. 3.2.

3.1.1.4 Konklusjon

For å sikre at avtalens bindende virkninger forblir en realitet, taler det sterkt for å akseptere retten til å få fullbyrdsdom. Tillates ikke dette vil det gå i mot hovedregelen om at avtaler skal holdes.¹⁰⁸ Dette er et viktig prinsipp og en grunnstein i norsk avtalerett og er derfor viktig å overholde. Underrettsdommen og juridisk teori talte i retning av å tillate fullbyrdsdom. Resultatet i dommen bygde på reelle hensyn. Jeg anser også de reelle hensynene for å tale for, og det er etter min vurdering gode grunner for å tillate dom på naturaloppfyllelse av stemmerettsforpliktelser. Jeg lener derfor i retning av Andenæs og Jannick Woxholth, og konkluderer derfor at man kan få dom på naturaloppfyllelse ved stemmerettsforpliktelser.¹⁰⁹

3.1.2 Tvangsfullbyrdelse

Drøftelsen i dette punktet forutsetter at man har fått dom på naturaloppfyllelse overfor den misligholdende part. Neste spørsmål blir da om hvordan dommen skal tvangsfullbyrdes? Dette spørsmålet er viktig for om man i det hele tatt bør etterstrebe dom på naturaloppfyllelse som misligholdsbeføyelse. Kan ikke dommen tvangsfullbyrdes effektivt, vil det ikke være fornuftig å skaffe seg en slik dom.

Når det gjelder tvangsfullbyrdelse har man i norsk teori drøftet om stemmerettsavtaler og om disse kan tvangsfullbyrdes etter reglene i tvfl. § 13-14 flg.¹¹⁰ Tvangsfullbyrdelse på denne måten vil føre til at saksøkte tvinges til å gjennomføre avtalen selskapsrettslig gjennom avstemning på generalforsamlingen.¹¹¹ Ettersom jeg kom fram til at saksøkte kan bli dømt til å fullbyrde forpliktelsen sin, vil det være rimelig å hevde at tvangsfullbyrdelse etter lovens regler – tvfl. § 13-14 flg. – kommer til anvendelse.¹¹² På denne måten vil aksjonæravtalen ikke få selskapsrettslige virkninger jf. definisjonen i pkt. 2.1. Selskapet og andre tredjemenn vil kun påvirkes rent faktisk, mens deres rettsstilling vil forbli den samme.¹¹³

¹⁰⁸ Jannick Woxholth (2014) s. 250

¹⁰⁹ Andenæs (2006) s. 62, Jannick Woxholth (2014) s. 250

¹¹⁰ Lund (1991), 215-216 Lowzow (1993), 56-57 Jannick Woxholth (2014) s. 251-256

¹¹¹ Dette ble som tidligere nevnt resultatet i byrettsdommen fra 1976. Se pkt. 3.1.1.1

¹¹² Jannick Woxholth (2014) s. 251-252

¹¹³ Jannick Woxholth (2014) s. 245

Om dommen vil få selskapsrettslige virkninger for tredjemann vil avhenge av selve tvangsfullbyrdelsesmåten.¹¹⁴ Dersom dommen blir tvangsfullbyrdet ved at f.eks. saksøker får rett til å stemme for saksøktes aksjer vil dette skape både faktiske og rettslige virkninger for selskapet - selskapet må respektere dommen og at saksøker får stemme for saksøktes aksjer. Nekter selskapet å respektere dette, vil generalforsamlingsbeslutningen kunne angripes med hjemmel i asl. § 5-22 fordi det foreligger en saksbehandlingsfeil.¹¹⁵

Mens man i norsk rettsteori har konsentrert oss om tvangsfullbyrdelse av stemmerettsavtaler etter tvfl. § 13-14, har Gomard i dansk rett drøftet om fullbyrdelse kan skje ved at saksøker får stemme for saksøktes aksjer på selskapets generalforsamling.¹¹⁶ Her vil situasjonen bli at generalforsamlingen blir forpliktet til å legge dommen til grunn og la saksøker få stemme for saksøktes aksjer. Det er viktig at tvangsfullbyrdelsen er effektiv og rettferdig, og Gomard begrunner synet sitt i reelle hensyn.¹¹⁷ Videre hevder han at denne formen for tvangsfullbyrdelse beskytter avtalen når andre sanksjoner ikke er tilstrekkelige, uten at det er nødvendig med innblanding fra myndighetene.¹¹⁸

3.1.2.1 Åpner norsk rett opp for en slik tvangsfullbyrdelse?

Problemstillingen som reiser seg her er om det er mulig med en fullbyrdelsesmåte slik Gomard tidligere anførte.

I norsk rett stiller Lowzow & Reed seg tvilende til om en slik tvangsfullbyrdelse kan gjennomføres. Imidlertid tilføyer de at om det ikke foreligger en ubetinget rettslig plikt for generalforsamlingen, vil vedtaket neppe bli kjent ugyldig om dommen likevel blir tillagt betydning.¹¹⁹ At en aksjonær kan dømmes til å stemme i overensstemmelse med en aksjonæravtale, hevder Lund at det antagelig er adgang til. Han er imidlertid skeptisk til om et selskap kan bli forpliktet til å regne stemmen i overensstemmelse med dommen, dersom saksøkte likevel

¹¹⁴ Jannick Woxholth (2014) s. 244

¹¹⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 244-245

¹¹⁶ Gomard (1972) s. 126-129

¹¹⁷ Gomard (1972) s. 126-127

¹¹⁸ Gomard (1972) s. 127-128

¹¹⁹ Lowzow (1993) s. 56-57.

velger å stemme feil. Lund anfører at det kreves et særskilt grunnlag for at selskapet skal bli forpliktet til å respektere dommen. Dommen har i utgangspunktet kun virkning mellom partene, og han konkluderer med at et slikt syn som i dansk rett ikke kan føre frem.¹²⁰

Som nevnt tidligere har det i norsk rettsteori blitt drøftet om stemmerettsforpliktelser kan tvangsfullbyrdes gjennom tvangsmulktinstituttet jf. tvfl. § 13-14. Jannick Woxholth har som Lund og Lowzow & Reed drøftet problemstillingen, men har imidlertid gått dypere inn og tatt utgangspunkt i § 13-14. Han hevder at spørsmålet kan løses ut fra en tolkning av paragrafen.¹²¹ For å løse problemstillingen velger jeg også å ta utgangspunkt i § 13-14, og gå igjennom de autorative rettskildene for å se om det åpnes for en tvangsfullbyrdelse slik som Gomard anfører.

3.1.2.2 Tolkning av de autorative rettskildene

Bestemmelsen lyder som følger;

«Tvangsfullbyrdelse av andre handleplikter enn de som er nevnt i §§ 13-8, 13-11 og 13-13, skjer ved at tingretten ved kjennelse enten gir saksøkeren rett til å utføre handlingen, eller bestemmer at namsmyndigheten selv skal utføre den, eller pålegger saksøkte en løpende mulkt for hver dag eller uke som går uten at handleplikten blir oppfylt.».

Etter en naturlig tolkning av bestemmelsen ledes man dithen at tingretten kan velge mellom tre alternativer for tvangsfullbyrdelse. Det første er løpende mulkt, og de to andre er at retten enten gir namsmyndigheten eller saksøker selv rett til å utføre handlingen. Lovens formål ser ut til å være at man gir en rett til å utføre en handling som man til vanlig ikke har mulighet til. Om lovteksten skal forstås ut ifra sin ordlyd vil bestemmelsen hjemle en rett tilsvarende den Gomard anførte, hvor selskapet blir forpliktet til å respektere dommen på generalforsamlingen. Jannick Woxholth tolker også at lovteksten trekker i denne retningen.¹²²

¹²⁰ Lund (1991) s. 215-216

¹²¹ Jannick Woxholth (2014) s. 253-256

¹²² Jannick Woxholth (2014) s. 253

I forarbeidene fremheves det at departementet mener at namsmyndigheten står i utgangspunktet fritt til å bestemme hvordan oppfyllelsen av handlepliktene skal gjennomføres.¹²³ Namsmyndigheten kan i teorien bemyndige seg selv eller saksøker til å oppfylle handlingen. Imidlertid for de tilfellene hvor handleplikten kun kan utføres med saksøktes medvirkning, er det bare adgang til å bruke løpende mulkt som fullbyrdelsesmåte.¹²⁴ Det gis ingen nærmere forklaring på hva slags *handlinger* som kun kan utføres av saksøkte. Dette reiser flere tolknings spørsmål; Innebærer uttalelsen tilfeller hvor handlingen rent faktisk ikke kan utføres av andre? I så tilfelle vil namsmyndigheten ha mulighet til å bemyndige saksøker til å stemme for saksøktes aksjer. Dette er noe som er fysisk mulig for andre å gjøre. Eller innebærer «*handlinger*» også de tilfeller hvor det kun er saksøker som har den eneste myndighet til å utføre handlingen?¹²⁵ En tolkning i samsvar med sistnevnte innebærer at det bare er saksøker som kan stemme for sine aksjer, siden de eies av han. Det er vanskelig å trekke gode slutninger på hva forarbeidene sier. Etersom forarbeidene ikke er klare, må jeg lete videre i de andre rettskildene for svar på problemstillingen.

Innenfor rettspraksis er det en kjennelse fra Agder Lagmannsrett som kan belyse problemstillingen. RG 2005 s. 5 gjaldt et dødsbo som begjærte en fullbyrdelse av dom på at arvingene skulle utstede et skjøte på eiendommen til boet. Tingretten tok begjæringen til følge med hjemmel i § 13-14, og fullbyrdelsen skulle skje ved at tingretten utstedte skjøtet. Lagmannsretten opphevet tingrettens kjennelse. Dommen gjelder ikke eksakt samme spørsmål som i nevnte tilfelle, men utstedelse av skjøte har fellestrekk med å stemme på en generalforsamling.¹²⁶ I begge tilfeller foreligger det ingen faktiske hindringer for at andre kan stemme for saksøkte. Lagmannsretten anførte at retten må ta hensyn til arten av handlingen til det anliggende kravet, når det skal velges mellom alternativene i § 13-14. Dersom handlingen er knyttet til saksøktes person – skal undertegne et dokument – er det bare tvangsmulkt som er aktuelt.¹²⁷ De to første alternativene er etter forarbeidene kun begrenset til handlinger som rettslig og faktisk kan foretas uten saksøktes medvirkning.¹²⁸

¹²³ Ot.prp.nr.65 (1990-1991) s. 50

¹²⁴ Ot.prp.nr.65 (1990-1991) s. 50

¹²⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 253

¹²⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 254

¹²⁷ RG. 2005 s. 5, på dommens side 12

¹²⁸ Ot.prp.nr.65 (1990-1991) s. 49-50

Oppsummert går lovteksten i retning for at man kan gi saksøker rett til å stemme for saksøktes aksjer, og at generalforsamlingen må respektere dommen. Lovens formål taler således også i denne retningen. Kjennelsen, som ikke direkte angikk vår problemstilling, taler nok for et resultat i motsatt retning. Forarbeidene ga ikke en veldig klar veiledning, men ut ifra hva som ble sagt i kjennelsen vil det nok være mest nærliggende å tolke dem i samme retning som kjennelsen. Etter en tolkning av de autorative rettskilder kan det ikke trekkes noen klar konklusjon. Jannick Woxholth mente også at de autorative rettskildene ikke ga noen klare slutninger, og at reelle hensyn kunne bli avgjørende.¹²⁹

3.1.2.3 Vil tvangfullbyrdelsen bli en god løsning?

Om man velger å tillate saksøker å få stemme for saksøktes aksjer innebærer ikke dette noen vanskeligheter på generalforsamlingen. For selskapet innebærer domsavsigelsen at det skal respektere og forholde seg til utfallet. Dette vil være naturlig når det er en sak mellom aksjonærene i selskapet.¹³⁰

En tolkning av paragrafen leder oss dithen at formålet er å gi saksøker en rett som det normalt ikke er adgang til. Paragrafen er altså en slags unntaksbestemmelse. I nevnte tilfelle kan det argumenteres for at det vil stride mot aksjelovgivningens system å gi en annen enn aksjonæren selv til å stemme for sine aksjer.¹³¹ Imidlertid må man huske på at § 13-14 gir hjemmel til noe som det normalt ikke er adgang til. Anvendelse av paragrafen vil gi domstolene en valgmulighet når andre alternativer ikke er gode nok, som f.eks. tvangsmulkt. Lovens formål taler i retning av å tillate tvangfullbyrdelse i form av å gi aksjonæren rett til å stemme for den annens aksjer.

Det at dette er en nokså enkel tvangfullbyrdelsesmåte å gjennomføre mener jeg også trekker i retning av at det burde tillates. I tillegg kommer hensynet til avtalens effektivitet klart frem, for å tillate dette.¹³² Vernet for tredjemann taler således heller ikke mot tvangfullbyrdelse på denne måten. Som påpekt overfor kreves det heller ikke hjelp fra offentlige myndigheter for å

¹²⁹ Jannick Woxholth s. 255

¹³⁰ I.c

¹³¹ Jannick Woxholth (2014) s. 255-256.

¹³² Jannick Woxholth (2014) s. 256

fullbyrde dommen. Selskapet vil fremdeles ikke være bundet av aksjonæravtalen, men skal bare innrette seg etter utfallet, noe som vil være naturlig. Jeg vil bemerke at det ikke er snakk om å gå bort fra løpende mulkt som fullbyrdelsesmåte. Denne måten for tvangsfullbyrdelse vil være egnet for de tilfellene hvor saksøkte slår seg vrang og nekter å innfri forpliktelsen.

Etter en gjennomgang av de reelle hensyn, er det rimelig å legge til grunn at de taler for en tvangsfullbyrdelse tilsvarende den danske. Samme konklusjon kom også Jannick Woxholth fram til. Han finner de reelle hensynene for å være utslagsgivende i tolkningen av § 13-14, og slutter seg til at bestemmelsen gir hjemmel for å la saksøker få stemme for saksøktes aksjer.¹³³ Tvangsgrunnlaget vil være domsslutningen, og det må derfor angis klart hva det skal stemmes for, slik at det ikke oppstår rom for skjønn.¹³⁴ Dersom generalforsamlingen ikke velger å respektere domsavsigelsen, vil saksøker ha mulighet til å påberope seg saksbehandlingsfeil jf. § 5-22.¹³⁵ En tvangsfullbyrdelse på denne måten vil utgjøre en god løsning ved brudd på aksjonæravtaler, og vil kunne tvangsfullbyrdes effektivt ved neste generalforsamling.

Til slutt kan det bemerkes at om dom på naturaloppfyllelse vil være en god misligholdsbeføyelse, er avhengig av at domstolene avgir raskt en rettskraftig dom. Er dom avsagt, kan denne tvangsfullbyrdes fort og effektivt, og vil således være en hensiktsmessig misligholdsbeføyelse. Imidlertid kan det tenkes at en lengre tvist mellom aksjonærene kan skade selskapet. Det vil ikke være i partenes interesse. I tillegg kan misligholdet sette resten av avtalen i stå-modus og man er derfor avhengig av forgang i rettsprosessen. Derfor må det vurderes om man burde anvende dette som en misligholdsbeføyelse.

Det kan være aktuelt å fremme et krav om midlertidig forføyning, som kan sikre at det ikke foretas noen avgjørelser i generalforsamlingen som kan skade kravet som føres for domstolene. Det kan eventuelt bestemmes at det omtvistede spørsmålet blir utsatt til en generalforsamling som blir avholdt etter tvisten er avgjort i domstolene.¹³⁶ For at dette skal være aktuelt må vilkårene i tvl. Kap. 32 og 34 være oppfylt.¹³⁷

¹³³ Jannick Woxholth (2014) s. 256

¹³⁴ I.c.

¹³⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 244-245

¹³⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 259

¹³⁷ Tvisteloven 2005. 17 juni nr. 90

3.2 Erstatning

Aksjonæravtaler kan inneholde bestemmelser om erstatning, men selv om den ikke har det, følger det av flere høyesterettsdommer at alminnelige kontraktsrettslige prinsipper kommer til anvendelse ved mislighold – herunder erstatningsansvar for avtalebrudd.¹³⁸ For å kunne kreve erstatning må flere vilkår være oppfylt. For det første må det foreligge et ansvarsgrunnlag.¹³⁹ Som oftest er forpliktelsene i aksjonæravtaler speciesforpliktelser, og da vil ansvarsgrunnlaget være culpa.¹⁴⁰ Culpa vil si uaktsomhet, og innebærer at den misligholdene part må kunne bebreides for sin handlemåte. For det andre må det foreligge et økonomisk tap – tapet må være erstatningsmessig og må kunne utmåles i kroner og ører.¹⁴¹ Til sist må det foreligge en adekvat årsakssammenheng mellom det økonomiske tapet og handlemåten/unnlåtelsen til misligholder.¹⁴² I adekvanskrevet ligger det at de enkelte tapspostene må stå i nær sammenheng med misligholdet, og må ikke være for «*fernt, avledet eller upåregnelig*», jf. Rt. 1983 s. 205¹⁴³. Erstatningsansvar forutsetter at disse tre grunnvilkårene er oppfylt.

Ved et alminnelig kontraktsbrudd vil et erstatningskrav ofte være et godt nok alternativ for å avhjelpe situasjonen.¹⁴⁴ For aksjonæravtaler med bestemmelser om f.eks. låneopptak eller fordeling av utbytte, vil erstatning være en fornuftig sanksjon for å rette opp misligholdet.¹⁴⁵ Det vil også være aktuelt dersom avtalen inneholder bestemmelser om erstatning for tap som følge av uberettiget oppsigelse. I Rt. 1952 s.967 (Salongmøbler) tilkjente Høyesterett den krenkende part erstatning på grunnlag av en ugyldig oppsigelse, imidlertid syntes ikke retten det var nødvendig å ta stilling til om erstatning også kunne tilkjennes som følge av mislighold av aksjonæravtalen mellom partene. I Rt. 1966 s. 648 tok retten stilling til dette. I saken hadde tre aksjonærer inngått en avtale om rollefordeling før den formelle stiftelsen av selskapet. Senere ble den ene aksjonæren avskjediget, og krevde erstatning, noe som retten tilkjente han

¹³⁸ Rt. 1952 s. 967, Rt. 1966 s. 648

¹³⁹ Hagstrøm (2011) s. 466

¹⁴⁰ Giersten (2002) s. 537

¹⁴¹ Hagstrøm (2011) s. 466

¹⁴² I.c.

¹⁴³ Rt. 1983 s. 205, på s. 212, se også Hagstrøm (2011) s. 545

¹⁴⁴ Sml. Giersten (2002) s. 537, Jannick Woxholth (2014) s. 215

¹⁴⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 215-216

på bakgrunn av at det måtte være en forutsetning ved selskapets stiftelse at ingen av de tre kunne avskjediges uten meget vektige grunner.

Når det gjelder stemmerettsavtaler blir situasjonen vanskeligere. Her er ofte forpliktelsene av en slik art at det er blir vanskelig å finne ut om det foreligger et økonomisk tap som følge av kontraktsbruddet.¹⁴⁶ Ved f.eks. brudd på hvem som skal stemmes inn i selskapets styre vil det være vanskelig å utmåle et økonomisk tap. Derimot kan det tenkes å være lettere å finne tapet ved avtaler som inneholder bestemmelser om hvilken utbyttepolitikk man skal stemme for.¹⁴⁷ Umiddelbart vil jo parten tape det mellomliggende av det avtalte og det utbetalte. På en annen side er utmålingen av tap ikke så opplagt dersom selskapet kan forvalte verdiene bedre enn hva aksjonæren kunne ha gjort. Her vil jo aksjonæren tjene på bruddet.¹⁴⁸ Lowzow & Reed legger til grunn at erstatningssanksjon ikke vil være hensiktsmessig ved brudd på stemmerettsavtaler. Dette kommer de fram til på bakgrunn av at det vil være vanskelig å finne og utmåle det økonomiske tapet. Man burde derfor lete etter andre alternativer.¹⁴⁹

Om parten burde påberope seg erstatning ved mislighold vil avhenge av arten av forpliktelsen som er brutt. Som jeg har vist tidligere kan erstatning ved brudd på avtaleklausuler være aktuelt, mens det som regel er vanskelig å fastslå det økonomiske tapet ved stemmerettsavtaler. Det er derfor etter min vurdering mer hensiktsmessig å søke etter andre former for erstatning, og det kan eventuelt løses ved å innta egne særlige erstatnings-misligholdsbeføyelser i avtalen. Dette skal jeg drøfte om i neste pkt.

3.2.1 Konvensjonalbot – avtalt misligholdsbeføyelse

Ved å innta egne bestemmelser om erstatning i avtalen vil partene kunne beskytte seg bedre mot eventuelle brudd. Et alternativ kan være å innta en bestemmelse som sier at avtalebrudd må besvares med å betale en såkalt konvensjonalbot.¹⁵⁰

¹⁴⁶ Normann (2009) s. 43, Giertsen (2002) s 537 og Lowzow (1993) s. 274.

¹⁴⁷ Jannick Woxholth (2014) s. 216

¹⁴⁸ I.c.

¹⁴⁹ Lowzow (1993) s. 274

¹⁵⁰ Bråthen (1991) s. 203

En konvensjonalbot kan være et forhåndsbestemt beløp som den misligholdende part må betale ved mislighold.¹⁵¹ Partene kan selv bestemme i avtalen hvilke brudd som utløser plikten til å betale, og det kan f.eks. inntas at ethvert mislighold utløser plikt eller at bot kun forekommer ved visse mislighold.¹⁵² Boten kan avtales som et fast beløp som betales en gang for alle, eller den kan være løpende, f.eks. at misligholder må betale et visst beløp pr dag så lenge misligholdet varer (dagmulkt).¹⁵³

Formålet med å innta en bestemmelse om konvensjonalbot er å tvinge partene til å handle eller unnlate å handle, og således sikre at avtalen etterlevs.¹⁵⁴ Boten bør settes så høyt at den får en preventiv virkning.¹⁵⁵ Størrelsen på boten og om den skal være løpende eller ikke, må partene ta stilling til ved inngåelsen. En klar fordel ved å ta i bruk konvensjonalbot er at størrelsen på en eventuell erstatning allerede er fastsatt, slik at erstatningsoppgjøret kan foretas raskt og effektivt.¹⁵⁶ Sammenlignet med vanlig erstatning vil konvensjonalbot også være fordelaktig av to grunner. Det vil for det første gjøre det enklere at man ikke trenger å finne ut om den krenkende part har lidt et tap som følge av misligholdet. Her blir misligholder pliktig til å betale dersom aksjonæravtalen har fastsatt bot ved slike brudd. I tillegg trenger man ikke å godtgjøre størrelsen på erstatningen, for dette vil også være fastsatt i avtalen.¹⁵⁷

Sikkerhet for oppfyllelse av boten kan bestemmes i aksjonæravtalen. Det kan bestemmes at aksjonæren må pantsette sine aksjer til sikkerhet for eventuelle fremtidige krav. Et annet alternativ er at boten kombineres med bestemmelser om innløsning fra misligholderen. F.eks. at boten skal fratrekkes innløsningssummen eller at misligholder må overta aksjene til den krenkende part samt betale boten i tillegg til løsningssummen.¹⁵⁸

En bestemmelse om konvensjonalbot kan vise seg å være bedre og enklere å anvende enn de alminnelige erstatningsreglene. Forutsigbarheten som følger av konvensjonalboten, beskytter

¹⁵¹ Hagstrøm (2011) s. 671.

¹⁵² Bråthen (1991) s. 203

¹⁵³ Hagstrøm (2011) s. 671, Bråthen (1991) s. 204

¹⁵⁴ Hagstrøm (2011) s. 671, Bråthen (1991) s. 205

¹⁵⁵ Lowzow (1993) s. 275

¹⁵⁶ Bråthen (1991) s. 205

¹⁵⁷ Bråthen (1991) s. 205, Se Roos (1969) s. 374 if.

¹⁵⁸ Lowzow (1993) s. 275

avtalepartene ved mislighold og har en preventiv effekt. Interessene deres er bedre beskyttet og gjennomføringen ved mislighold kan løses raskere enn føring for domstolene. Konvensjonalbot kan kombineres med andre sanksjoner – f.eks. at misligholder må oppfylle sin forpliktelse *in natura*.¹⁵⁹ Uten videre drøftelse anser jeg derfor konvensjonalbot som en fornuftig sanksjon og som partene burde innta i avtalen.

3.3 Heving

Et kontraktsbrudd kan ødelegge samarbeidet mellom partene med det resultat at den ene parten ønsker seg ut av kontrakten. Som følge av de alminnelige kontraktsrettslige prinsipper kan en part, som i andre kontraktsforhold, kreve heving dersom det foreligger et vesentlig brudd på avtalen.¹⁶⁰ For kreditor innebærer heving at partenes gjensidige rett og plikt i forhold til oppfyllelse av avtalen faller bort.¹⁶¹ Heving fører ikke til at man setter strek over hele avtalen i seg selv. Anvender man hevingsbeføyelsen kommer fremdeles de andre misligholdsbeføyersene til anvendelse, som f.eks. erstatningskrav.¹⁶²

En heving kan ramme debitor hardt, og derfor skal det noe mer til for å få oppfylle kravene til heving. Avviket fra riktig oppfyllelse må representere et «*vesentlig*» mislighold.¹⁶³ Selve innholdet i vesentlighetskravet følger av rettspraksis, og forutsetningen er at misligholdet er av en slik art og/eller omfang at det gir kreditor «*rimelig grunn for ... å si seg løst fra kontrakten*» jf. Rt. 1998 s. 1510. Det skal foretas en konkret helhetsvurdering av situasjonen, og det skal videre tas hensyn til om situasjonen kan avhjelpes gjennom andre misligholdsbeføyerser.¹⁶⁴

Utgangspunktet for aksjonæravtaler er at de kun binder partene i kontraktsforholdet. Med det følger det at heving av aksjonæravtalen ikke påvirker det selskapsrettslige forholdet. En heving vil kun gi partene en vei ut av avtaleforholdet, men det selskapsrettslige forholdet vil fremdeles bestå. De vil fremdeles være aksjonærer i selskapet, men aksjonæravtalen som tid-

¹⁵⁹ Se Bråthen (1991) s. 207 og 214, Jannick Woxholth (2014) s. 225,

¹⁶⁰ Normann (2009) s. 43

¹⁶¹ Hagstrøm (2011) s. 425

¹⁶² I.c.

¹⁶³ Hagstrøm (2011) s. 428

¹⁶⁴ Ot.prp.nr.66 (1990-1991) s. 98

ligere regulerte forholdet mellom dem har falt bort.¹⁶⁵ For de aksjonærene som har fått bedre rettigheter etter aksjonæravtalen enn det som følger av aksjeloven, vil krav om heving ikke være særlig hensiktsmessig.¹⁶⁶ Her mister de en bedre rettsstilling enn de normalt ville ha hatt. I realiteten vil det som oftest være majoritetsaksjonærene som vil ta i bruk hevingsbeføyelsen. Som regel er det disse som har mest å tjene på å komme seg ut av kontraktsforholdet.¹⁶⁷

Aksjonæravtaler kan inneholde flere ulike ytelser og forpliktelser. Hovedregelen ved heving er at ytelsene skal tilbakeføres. Dette gjelder enten det har vært en hel eller delvis oppfyllelse av kontrakten.¹⁶⁸ Prinsippet om tilbakeføring kommer til uttrykk i kjøpsloven § 64 som gir uttrykk for et alminnelig obligasjonsrettslig prinsipp.¹⁶⁹ Aksjonæravtaler som inneholder ytelser med kjøp og salg vil ikke være vanskelig å tilbakeføre ved en restitusjon jf. hovedregelen. Imidlertid er mange av ytelsene etter en aksjonæravtale av en slik art at det ikke lar seg tilbakeføre, f.eks. stemmerettsforpliktelser som vil være vanskelig å trekke tilbake.¹⁷⁰ En heving i slike tilfeller vil bare kunne gjøres for de fremtidige ytelsene (ex nunc), mens en tilbakeføring av de mottatte ytelser ikke vil la seg gjøre. En delvis restitusjon gjør at oppgjøret er i ubalanse idet noen parter vil få tilbake sine ytelser, mens andre ikke.¹⁷¹ Dette taler for at heving som misligholdsbeføyelse ikke vil være en god løsning.

3.3.1 Delvis heving?

Ettersom aksjonæravtaler inneholder flere ulike ytelser, er det naturlig å se på spørsmålet om det kan kreves delvis heving for bare en del av ytelsene. I en alminnelig kjøpsavtale hvor det skal leveres etterhvert, kan hevingsretten i utgangspunktet begrenses til den enkelte deloppfyllelse.¹⁷² Dette følger således av kjøpsloven §§ 44 og 56. Hagstrøm nevner at delvis heving, som i tilfellet over, kan være aktuelt dersom «*en og samme kontrakt omhandler flere helt for-*

¹⁶⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 217

¹⁶⁶ Normann (2009) s. 43

¹⁶⁷ Jannick Woxholth (2014) s. 218

¹⁶⁸ Hagstrøm (2011) s. 447

¹⁶⁹ Kjøpsloven av 13 mai 1988 nr. 27

¹⁷⁰ Jannick Woxholth (2014) s. 220

¹⁷¹ Jannick Woxholth (2014) s. 221

¹⁷² Hagstrøm (2011) s. 458

*skjellige prestasjoner, som ingen forbindelse har med hverandre, og hvor misligholdet bare referer seg til den ene av dem.»*¹⁷³

I aksjonæravtaler kan det tenkes at det forekommer ytelsener som ikke har forbindelse til de andre forpliktelsene. Her vil det være aktuelt å heve en del av avtalen, mens resten av ytelsene fremdeles består. På den annen side gjør arten av aksjonæravtaler at ytelsene som regel har en nær tilknytning til hverandre.¹⁷⁴ F.eks. har en avtale om å stemme inn en part i styret som regel nær sammenheng med de resterende ytelsene om utbyttepolitikk, låneavtaler og stemmerett. I slike tilfeller vil det ikke være mulig å heve kun en del av avtalen.

Dersom ytelsene ikke utgjør en enhet og ikke har en nær forbindelse til hverandre, kan en delvis opphevelse være aktuelt. Det må foretas en konkret helhetsvurdering av tilfellet og det bør ta hensyn til hva som er rimelig i den aktuelle saken.

Som omtalt tidligere i oppgaven kan heving være aktuelt ved enkelte aksjonæravtaler. Dette gjelder særlig for de avtalene som utgjør adskilte forpliktelser og der det er mulig å tilbakeføre som ved f.eks. bestemmelser om utbetaling av utbytte. Imidlertid vil det ofte på grunn av aksjonæravtalers spesielle særpreg være et dårlig alternativ å heve. Partene oppnår som regel bedre rettigheter i avtalen og heving vil da medføre og sette partene i en dårligere posisjon.¹⁷⁵ I tillegg kan det ikke utelukkes at man får et erstatningskrav mot seg. Det er derfor etter min vurdering ikke et godt alternativ å heve, og det vil ikke være en fornuftig misligholdsbeføyelse.

¹⁷³ Hagstrøm (2011) s. 459

¹⁷⁴ Jannick Woxholth (2014) s. 221

¹⁷⁵ Normann (2009) s. 43

4 Selskapsrettslige misligholdsbeføyelser

Det rettslige utgangspunktet for aksjonæravtaler er at de ikke har selskapsrettslige virkninger, og at man kun kan påberope seg de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene ved mislighold. Dette fremgår av pkt. 2.1 og jeg henviser tilbake dit. Som et utgangspunkt kan man derfor heller ikke avtale misligholdsbeføyelser med selskapsrettslige virkninger. Giersten fremhever at sanksjoner med selskapsrettslige virkninger er uaktuelt, om det ikke kan hjemles i lov eller vedtekter. Dersom misligholdet skal gis selskapsrettslige virkninger, vil ikke avtalebruddet være det primære grunnlaget, men selve bestemmelsen i lov eller vedtekt.¹⁷⁶ Bråthen deler utgangspunktet, men åpner for at avtalen likevel kan ha direkte virkninger i forhold til selskapet.¹⁷⁷

Selv om selskapsrettslige misligholdsbeføyelser ikke er inntatt i avtalen, vil en anvendelse av disse kreve særskilt grunnlag i bakgrunnsretten.¹⁷⁸ Bakgrunnsretten utfyller og kommer til anvendelse på rettsområder som ikke er tilstrekkelig regulert.¹⁷⁹ Aksjeloven fungerer som en slags bakgrunnsrett for aksjonæravtaler, og inneholder enkelte bestemmelser som muligens kan komme til anvendelse ved brudd på aksjonæravtaler, jf. pkt. 1.3. Dette vil således være misligholdsbeføyelser av selskapsrettslig karakter, og jeg vil se nærmere på et utvalg av disse og drøfte om de i seg selv eller supplert med ulovfestede regler kan påberopes overfor selskapet.

¹⁷⁶ Giersten (2002) s. 538.

¹⁷⁷ Bråthen (1991) s. 224.

¹⁷⁸ Jannick Woxholth (2014) s. 289

¹⁷⁹ Jusinfo; <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/1568/1573/1574> sist lest 10.04.17.

4.1 Innløsningsrett jf. asl. § 4-24 ¹⁸⁰

Kan den krenkende part kreve sine aksjer innløst av selskapet?

Det følger av asl. § 4-24 at den krenkende part ved søksmål kan kreve innløsning av sine aksjer overfor selskapet når grunnvilkåret - «*tungtveiende grunner*» - taler for uttreden som følge av at; «

1. *et selskapsorgan eller andre som representerer selskapet, har handlet i strid med §§ 5-21 og 6-28,*
2. *en annen aksjeeier i selskapet har misbrukt sin innflytelse i selskapet, eller*
3. *det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet.»*

Hovedregelen i aksjeselskapsretten er at den aksjonær som vil ut av selskapsforholdet må selge aksjene, jf. asl. § 4-15 flg. ¹⁸¹ Imidlertid vil ikke salgsretten være et godt alternativ dersom aksjene har begrenset likviditet. I selskaper med få aksjonærer kan det være vanskelig å finne noen som vil kjøpe en minoritetspost. ¹⁸² Denne innlåsningseffekten kan medføre en risiko for å skade selskapets virksomhet hvis partene blir tvunget til å fortsette samarbeidet. ¹⁸³

Etter en naturlig tolkning av bestemmelsen gjelder ingen av alternativene direkte mislighold av aksjonæravtaler. Imidlertid utelukker heller ikke bestemmelsen at mislighold av en aksjonæravtale kan danne grunnlag for et innløsningskrav. Den tradisjonelle læren har vært at brudd på aksjonæravtale ikke kan danne grunnlag for innløsningsplikt for selskapet. ¹⁸⁴ Imidlertid har det i nyere juridisk teori blitt stilt spørsmål om dette fremdeles gjelder fullt ut. Andenæs, med støtte fra andre forfattere, har gått inn for at det kan foreligge andre forhold enn de oppstilte, som kan suppleres med ulovfestet rett dersom vilkårene ikke er oppfylt. ¹⁸⁵ I det

¹⁸⁰ Fremstillingen har funnet inspirasjon i Jannick Woxholth (2014) omhandling av spørsmålet. s. 292-308

¹⁸¹ Ot.prp.nr.23 (1996-1997) s. 107

¹⁸² Høivik (2006) s. 133

¹⁸³ I.c.

¹⁸⁴ Aarbakke (1988). 607-609

¹⁸⁵ Andenæs (2006) s. 256-257, Aarbakke (2004) s. 294, Normann (2009) s. 51

følgende drøftes i hvilken utstrekning mislighold av aksjonæravtaler kan danne grunnlag for innløsningsplikt for selskapet etter § 4-24 og ulovfestet rett.

4.1.1 Innløsningsrett på ulovfestet grunnlag?

Konflikter og samarbeidsproblemer som følge av brudd på aksjonæravtalen kan som et utgangspunkt føre til at vilkårene i § 4-24 oppfylles.¹⁸⁶ Et mislighold kan komme som følge av at en av partene har forandret syn på hvilken retning selskapet burde gå. Det har f.eks. oppstått uenigheter vedrørende strategiske beslutninger, utbyttepolitikk, men det kan også ha oppstått personlige konflikter som påvirker samarbeidet.¹⁸⁷ Disse motstående synene på selskapets fremtid kan innebære et «varig *motsetningsforhold*» mellom partene jf. § 4-24 og resultatet vil da bli innløsningsrett. Det som er viktig å bemerke seg her, er at det er ikke selve misligholdet av avtalen som er grunnlaget for innløsningen. Grunnlaget for innløsningen er de konsekvensene misligholdet har for samarbeidsforholdet, og som oppfyller vilkårene. Selve kontraktsbruddet vil kun være et moment i vurderingen av om vilkårene er oppfylt.¹⁸⁸ Det betyr også at innløsningsretten i avtalen ikke får selskapsrettslige virkninger. Dette leder videre over i spørsmålet om mislighold kan gi innløsningsrett på ulovfestet grunnlag.

Denne problemstillingen har det blitt drøftet i juridisk teori. Lowzow & Reed hevder at det er usikkert om mislighold kan danne grunnlag for innløsningsrett overfor selskapet, uten at de trekker en konklusjon.¹⁸⁹ Normann og Aarbakke hevder på sin side at mislighold kan danne grunnlag for et innløsningskrav etter ulovfestede regler. Imidlertid mener de begge at dette forutsetter at samtlige aksjonærer er part i avtalen.¹⁹⁰ Om det ikke er tilfelle vil det stride mot det alminnelige aksepterte utgangspunktet at aksjonæravtaler ikke har selskapsrettslige virkninger.¹⁹¹ Andenæs går derimot ikke direkte inn på spørsmålet, men hevder at kravet om at grunnene må være tungtveiende må gjelde tilsvarende etter de ulovfestede reglene.¹⁹² Dette standpunktet deler Jannick Woxholth og anfører at grunnvilkåret - *tungtveiende grunner* - er

¹⁸⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 294, Høivik (2006) s. 144 og Andenæs (2006) s. 643 forutsetter dette.

¹⁸⁷ Høivik (2006) s. 132

¹⁸⁸ Høivik (2006) s. 145 og Andenæs (2006) s. 643

¹⁸⁹ Lowzow (1993) s. 271

¹⁹⁰ Normann (2009) s 52-54, Aarbakke (1988) s. 608

¹⁹¹ Normann (2009) s. 52

¹⁹² Andenæs (2006) s. 256-257

kjernen i den avveiningsnormen som loven legger opp til. For at innløsning skal være aktuelt etter ulovfestet rett må dette kravet være oppfylt, og det setter således en absolutt grense for når innløsning kan kreves.¹⁹³

Det fremgår i forarbeidene at de «*tungtveiende grunner*» må tilsi at aksjeeieren skal gis en rett til å tre ut. Grunnene må tale *for* innløsning. Kravet må også ses i sammenheng med hvordan man vanligvis trer ut av et selskap på. Den ordinære måten vil være å selge aksjene sine, og en innløsning er aktuelt når dette alternativet ikke fremstår som rimelig.¹⁹⁴ Vurderingstemaet til kravet kommer fram i en tidligere Høyesterettsdom – Rt. 2000 s. 931. Saken gjaldt krav om oppløsning, men vurderingen er omtrent likt med innløsning. Det gis uttrykk for at det må foretas en konkret helhetsvurdering av de forskjellige hensynene som taler for og mot. For å oppfylle kravet må hensynene være sterke, og vesentlig sterkere enn de som taler mot.¹⁹⁵ Misligholdet må altså være vesentlig. Det fremgår videre av forarbeidene at § 4-24 er ment som en snever unntaksbestemmelse i tilfeller hvor salg av aksjen ikke er et reelt alternativ.¹⁹⁶ På grunn av dette bør man anvende bestemmelsen med varsomhet også når man utfyller den med ulovfestet rett. Innløsningsrett gis altså ikke på et generelt grunnlag, og tungtveiende-kravet vil dermed eliminere de mindre tilfellene. Således taler dette for at det må gjelde tilsvarende etter de ulovfestede reglene.

Som vi ser overfor foreligger det en bred enighet i den juridiske teorien om at mislighold på ulovfestet grunnlag kan gi innløsningsrett. Som følge av dette velger jeg å sette som konklusjon at mislighold kan danne grunnlag for innløsningsrett etter de ulovfestede reglene. Med denne konklusjonen legger jeg også til grunn at *tungtveiende-kravet* kommer tilsvarende til anvendelse. Dette har jeg kommet til siden kravet setter grensen for når innløsningsretten kan påberopes, det vil derfor være rimelig å anvende det på ulovfestet grunnlag.

¹⁹³ Jannick Woxholth (2014) s. 295-296

¹⁹⁴ NOU 1996:3, s. 126

¹⁹⁵ Rt. 2000 s. 931 (940)

¹⁹⁶ Ot prp nr 23 1996-97 s.108-109

4.1.2 Innløsningsrett følger av avtalen.¹⁹⁷

Drøftelsen i dette punktet forutsetter at det foreligger en innløsningsbestemmelse i avtalen. Ovenfor kom jeg frem til at mislighold kan danne grunnlag for innløsningsrett på ulovfestet grunnlag. Som følge av drøftelsen over så taler det mye for å kreve at *tungtveiende-kravet* må gjelde tilsvarende for at man skal kunne påberope seg innløsningsrett etter aksjonæravtalen. Normann og Jannick Woxholth anfører at partene selv kan bestemme hvilke vilkår i avtalen som skal kunne føre til innløsning.¹⁹⁸ Imidlertid påpeker Normann at det kan tenkes at domstolene sensurerer avtalen dersom innløsning vil virke urimelig eller medføre «... *vesentlig skade for selskapets virksomhet ...*» jf. § 4-24 (2).¹⁹⁹ Som nevnt over mener Jannick Woxholth at tungtveiende-kravet må gjelde ved ulovfestet rett.²⁰⁰ Videre fortsetter han at en innløsningsrett som er hjemlet i aksjonæravtalen, eventuelt bare kan gjøres gjeldende innenfor rammen av *tungtveiende-kravet*.²⁰¹ Med tanke på at § 4-24 er en snever unntaksregel, både etter lov og ulovfestet rett, taler det mye for at det heller ikke bør være en generell adgang for innløsning i aksjonæravtaler. En generell adgang kan skade selskapet og virke sterkt urimelig for andre aksjonærer som ikke er part i avtalen. Tungtveiende-kravet vil avskjære de mindre alvorlige misligholdene, og jeg legger derfor til grunn at kravet må gjelde tilsvarende ved innløsning hjemlet i aksjonæravtalen.

I det følgende vil jeg ta for seg hvordan innløsningsbestemmelsen i avtalen kan gjøres gjeldende overfor selskapet. En forutsetning for den videre drøftelsen er at rettsvirkningene etter innløsningsbestemmelsen i avtalen er tilsvarende lik virkningene etter § 4-24. Dette innebærer at avtalen forutsetter at det er selskapet som skal innløse aksjene.²⁰² Om det er adgang for et slikt krav, vil innløsningsbestemmelsen i avtalen ha selskapsrettslige virkninger.

¹⁹⁷ Normann (2009) s. 52-53 og Jannick Woxholth (2014) s. 295 forutsetter at rett til innløsning følger av avtalen.

¹⁹⁸ Normann (2009) s. 52-53, Jannick Woxholth (2014) s. 295-296

¹⁹⁹ Normann (2009) s. 53

²⁰⁰ Se fotnote 195

²⁰¹ Jannick Woxholth (2014) s. 296

²⁰² Jannick Woxholth (2014) s. 293

4.1.2.1 *Føring av innløsningsretten, og foreligger det et krav til at samtlige aksjonærer må være part?*

Betenkelighetene i teorien ser ut til å komme i forhold til om samtlige av aksjonærene må være part eller ikke.²⁰³ Dette spørsmålet må ses i sammenheng med spørsmålet om innløsningsretten kan gjøres gjeldende overfor selskapet og eventuelt hvordan.

Hovedregelen er at aksjonæravtalens bestemmelser ikke har selskapsrettslige virkninger. Således kan ikke innløsningsbestemmelsen påberopes direkte overfor selskapet og partene er derfor henvist til å gjøre innløsning gjeldende gjennom avtalerettslige virkninger. Jannick Woxholth anfører at det er bl.a. to måter man kan bruke for å oppnå samme resultat som å påberope innløsning direkte overfor selskapet. For det første kan man tolke aksjonæravtalen dithen at det oppstilles en plikt for de andre partene å innløse aksjene til den krenkede. For det andre kan man tolke innløsningsbestemmelsen som en stemmerettsforpliktelse hvor partene forpliktes til stemme for at selskapet kjøper aksjene etter reglene i asl. kap. 9 eller 12.²⁰⁴ Jannick Woxholth slutter seg til at det vil være mest hensiktsmessig å falle ned på nummer to. Grunnen til det, er at å tolke innløsningsbestemmelsen dit at partene må innløse den krenkede er å strekke ordlyden langt. Det vil også være mest naturlig å tolke det subsidiært som en stemmerettsforpliktelse når man må forholde seg til hovedregelen.²⁰⁵

Dersom man tolker innløsningsbestemmelsen som en stemmerettsforpliktelse innebærer dette at partene forplikter seg til å gjennomføre bestemmelsen selskapsrettslig gjennom avstemning på selskapet generalforsamling. For at innløsning skal kunne gjennomføres må reglene om kjøp av egne aksjer i kap. 9 eller reglene i kap. 12 om nedsetting av aksjekapitalen følges.²⁰⁶ Uansett hvilke regler man følger kreves det flertall som ved vedtektsendringer (kvalifisert flertall) for at generalforsamlingen skal være beslutningsdyktige. Kvalifisert flertall innebærer at det er nødvendig med to tredjedels flertall både av de avgitte stemmer og av den aksjekapital som er representert på generalforsamlingen, jf. § 5-18.²⁰⁷ Oppfyller aksjonærene i avtalen

²⁰³ Se fotnote 192

²⁰⁴ Jannick Woxholth (2014) s. 297

²⁰⁵ I.c.

²⁰⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 298

²⁰⁷ Se. Asl. §§ 9-4 første ledd og 12-1 første ledd jf. § 2-2 første ledd nr. 4 og § 2-2 første ledd nr. 5.

lovens flertallskrav, vil resultatet bli at selskapet blir bundet til å kjøpe aksjene. Dette betyr dermed at innløsningsbestemmelsen gjennom litt modifikasjon blir oppfylt.

Siden det foreligger et flertallskrav som må følges, hevder Jannick Woxholth at det ikke kan settes som krav at samtlige aksjonærer må være part i avtalen. Han synes at samtlige-aksjonær-kravet til Aarbakke og Normann fremstår som «... *tilfeldig valgt*...». ²⁰⁸ Dersom partene igjennom aksjonæravtalen har tilstrekkelig flertall på generalforsamlingen vil innløsning bli resultatet uansett om alle aksjonærene er part eller ikke. Det fremgår av forarbeidene at § 4-24 er for å beskytte minoritetsaksjonærene i selskapet. ²⁰⁹ Jannick Woxholth anfører videre at kriteriet synes å ha sin bakgrunn i dette beskyttelseshensynet, men at det likevel ikke vil ha noen reell betydning så lenge lovens flertallskrav er oppfylt. ²¹⁰

Ved å ha et samtlige aksjonærer-krav så vil minoriteten i hvert fall kunne påvirke aksjonæravtalen når den utarbeides, jf. 2.3. Dersom ikke alle er part vil fordeler som oppnås, kunne komme på ikke-avtaleparters bekostning. Beskyttelseshensynet vil dermed gjøre at minoritetens interesser får et visst vern. Imidlertid vil det slik Jannick Woxholth anfører, ikke ha noen stor reell betydning, dersom aksjonærene likevel i aksjonæravtalen oppfylder lovens flertallskrav. Siden resultatet uansett vil bli innløsning så vil det ikke være nødvendig med et samtlige-aksjonærer-krav, og jeg lener dermed litt mer mot Jannick Woxholth sitt resonnement. Uten videre drøftelse velger jeg å legge til grunn at det ikke er nødvendig med et slikt krav.

4.1.2.2 Kan man likevel påberope kravet direkte overfor selskapet?

Som vist overfor kan man gjennomføre innløsningsbestemmelsen selskapsrettslig på selskapets generalforsamling ved å tolke bestemmelsen som en stemmerettsforpliktelse. Slik sett oppnår man samme resultat som om bestemmelsen ble påberopt direkte overfor selskapet. Imidlertid kan det spørres om det er nødvendig å måtte gå veien om generalforsamlingen dersom partene gjennom avtalen oppfylder lovens flertallskrav for å stemme frem innløsning. Når innløsning uansett vil bli resultatet, vil det være enklere å fremme kravet direkte overfor selskapet enn å tvangsfullbyrde stemmeforpliktelsen på den neste generalforsamlingen.

²⁰⁸ Jannick Woxholth (2014) s. 298-299. Se også fotnote 190.

²⁰⁹ Sml. NOU 1996:3 s. 73-76

²¹⁰ Jannick Woxholth (2014) s. 299

Som så vidt jeg kan se er det bare Jannick Woxholth som behandler dette spørsmålet gjennomgående.²¹¹ Normann berører spørsmålet og konkluderer at det kan føres direkte, under forutsetning at samtlige av aksjonærene er part.²¹² Over i pkt. 4.1.2.1 ble et konkludert at samtlige-kravet ikke var nødvendig å sette opp som en forutsetning for at innløsningsbestemmelsen kunne gjøres gjeldende. Drøftelsen i dette punktet vil derfor bygge videre på denne konklusjonen.

Jannick Woxholth setter opp to forutsetninger som må være til stede for at man skal kunne slippe å gå veien om generalforsamlingen for å få gjennomført innløsningsbestemmelsen selskapsrettslig. For det første må man med sikkerhet kunne fastslå at generalforsamlingen hadde vedtatt vedtaket om innløsning dersom avtalen tvangsfullbyrdes. For det andre må generalforsamlingsbeslutningen ikke stride mot preseptoriske regler.²¹³

Woxholths første forutsetning må som påpekt følge reglene i kap. 9 eller kap. 12 - herunder oppfylle flertallskravet. Om partene oppfyller forutsetningen vil således følge av aksjonæravtalen og hvor mange av aksjonærene som har avtalt en innløsningsrett som misligholdsbeføyelse. Dersom det er et stort antall av aksjonærene som har tilsluttet seg innløsning som misligholdsbeføyelse vil dette være et argument for å slippe å gå veien om tvangsfullbyrdelse.²¹⁴ Den andre forutsetningen er at vedtaket er gyldig. Innløsningsvedtaket må ikke stride mot de preseptoriske reglene i fjerde ledd.²¹⁵ Etter en tolkning av bestemmelsen kommer det frem til at hensynene bak fjerde ledd er til beskyttelse av selskapskapitalen og kreditorene. Siden kreditorbeskyttelse er et av hensynene bak, kan ikke aksjonærene avtale seg bort fra dette.²¹⁶

Et annet hensyn som kan tenkes å stoppe gyldigheten til generalforsamlingsbeslutningen er hensynet til de andre aksjonærene i selskapet. Dersom samtlige av aksjonærene ikke er part

²¹¹ Jannick Woxholth (2014) s. 298-302.

²¹² Normann (2009) s. 53-54

²¹³ Jannick Woxholth (2014) s. 298

²¹⁴ Jannick Woxholth (2014) s. 301

²¹⁵ Jannick Woxholth anfører at bestemmelsen trolig må gjelde ved innløsning på ulovfestet grunnlag – (2014) s. 299

²¹⁶ Normann (2009) s. 53

vil en innløsning av den krenkedes aksjer stride mot likhetsgrunnsetningen § 4-1.²¹⁷ Kjernen i likhetsgrunnsetningen er at alle aksjer gir lik rett i selskapet – om ikke annet er bestemt.²¹⁸ Det vil være i strid med § 4-1 i den forstand at innløsning som følge av mislighold av aksjonæravtalen, ikke vil være tilgjengelig for alle aksjonærene i selskapet. Det er kun de som er part som kan nytte seg av innløsningsbestemmelsen. Om innløsning vil være i strid med likhetsgrunnsetningen må avgjøres etter en helhetsvurdering.²¹⁹ Momenter som vil være av betydning er hvilken størrelse på innløsningssummen som er avtalt, og om innløsningen kan foretas innenfor den frie egenkapitalen. I tillegg vil regelen i tredje ledd være av betydning. Bestemmelsen forhindrer at innløsningssummen blir for høy, og således beskytter den interessene til de andre aksjonærene i selskapet.²²⁰

Foreligger disse forutsetningene anser Woxholth at en innløsningsbestemmelse, normalt vil kunne fremmes direkte overfor selskapet.²²¹ Det er etter min vurdering gode holdepunkter for å slutte seg til disse forutsetningene. Jeg er enig i at når innløsning uansett blir resultatet bør man kunne slippe å vente til den neste generalforsamlingen. Ytterligere argumenter for innløsning direkte overfor selskapet er at mislighold på aksjonæravtalen kunne hjemles i § 4-24 jf. ulovfestet rett. Løsningen etter den lovfestede § 4-24 generelt er å rette kravet direkte for selskapet, og det vil derfor være rimelig at man skal kunne gjøre det samme når innløsning i aksjonæravtalen bruker *tungtveiende-kravet* jf. ulovfestet rett. Ut ifra dette slutter jeg meg derfor til at man kan fremme kravet om innløsning direkte overfor selskapet.

4.1.2.3 Konklusjon om innløsningsrett som misligholdsbeføyelse.

Oppsummert betyr dette at innløsning anvendes som misligholdsbeføyelse ved brudd på aksjonæravtaler. Med denne konklusjonen deler jeg Jannick Woxholths konklusjon. Kravet kan gjennomføres selskapsrettslig og føres direkte overfor selskapet under visse forutsetninger. Det må for det første foreligge «*tungtveiende grunner*» som taler for innløsning. For det andre må avtalepartene ha et tilstrekkelig flertall på generalforsamlingen slik at de med sikkerhet kan fastslå resultatet av avstemningen. Tilslutt må generalforsamlingsbeslutningen være gyl-

²¹⁷ Jannick Woxholth (2014) s. 299-300

²¹⁸ Woxholth (2012). S. 74

²¹⁹ Jannick Woxholth (2014) s. 300

²²⁰ I.c.

²²¹ Jannick Woxholth (2014) s. 301

dig. Innløsningsbestemmelsen i avtalen vil få selskapsrettslige virkninger idet kravet kan fremmes direkte for selskapet. Ved å anvende denne misligholdsbeføyelsen vil partene kunne få saken raskt ut av verden. Således kan det være lurt for partene å anvende dette som misligholdsbeføyelse.

4.2 Utelukkelse av aksjonær jf. asl. § 4-25

I dette punktet skal jeg behandle om det er adgang til å kreve at selskapet utløser den misligholdene aksjonær ved å erverve vedkommendes aksjer. Her må det bemerkes at som en allmennelig regel kan ikke en aksjonær utelukkes mot sin egen vilje, se asl. § 5-20 første ledd nr. 3 jf. annet ledd. I visse tilfeller kan dette imidlertid skje og bestemmelsen for dette er § 4-25.²²²

Begrepsbruken kan være vanskelig å forholde seg til. Loven bruker ordet «*utløsning*», mens Tore Bråthen og Jannick Woxholth bruker uttrykket «*utelukking*» som samsvarer med terminologien i sel. § 2-36.²²³ I det følgende vil jeg forholde meg til terminologien som brukes av Tore Bråthen og Jannick Woxholth. I likhet med § 4-24 er § 4-25 en snever unntaksregel, men § 4-25 behandler tilfeller hvor aksjonærens mislighold kan skape vesentlig skade for selskapet om vedkommende ikke utelukkes.²²⁴ Mens innløsningsregelen er til for å beskytte aksjonærminoriteten, tar utelukkelse sikte på å beskytte selskapet.²²⁵ Det følger av første ledd at retten etter søksmål fra selskapet skal innløse en aksjeeier dersom;

*«1. aksjeeieren ved mislighold har krenket selskapsforholdet vesentlig, eller
2. det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet, eller det foreligger andre tungtveiende grunner som tilsier at aksjeeieren utløses.»*

²²² Andenæs (2006) s. 259

²²³ Bråthen (1999) s. 87, Jannick Woxholth (2014) s. 308.

²²⁴ NOU 1996:3 s. 76, Ot.prp 23 (1996-1997) s. 110

²²⁵ NOU 1996:3 s. 76

Selskapet kan kreve utelukkning etter nr. 1 når aksjonæren har krenket selskapsforholdet vesentlig. Det må her foretas en totalvurdering hvor blant annet deltakernes forhold, om det er gjort eller forelå fare for skade, og størrelsen på skaden vil være momenter i vurderingen.²²⁶ I forarbeidene er det nevnt at bestemmelsen svarer til § 4-24 første ledd nr. 2, men at formuleringen i § 4-25 første ledd nr. 1 er mer omfattende angående krenkelsen av selskapsforholdet – krenkelsen er et vesentlig mislighold av aksjonærens forpliktelser i henhold til selskapet.²²⁷ Mislighold etter første ledd nr. 1 kan bestå i at en part har handlet uforsvarlig som *aksjonær*, men kan også bestå i mislighold av eventuelle biforpliktelser.²²⁸

Etter første ledd nr. 2 kan selskapet kreve utelukkning dersom det har oppstått et «*alvorlig og varig motsetningsforhold*» mellom en aksjeeier og andre aksjeeiere som påvirker driften av selskapet. Selskapet kan også kreve utelukkning dersom «*andre tungtveiende grunner*» tilsier det, jf. nr. 2 if.

Ingen av alternativene omhandler mislighold av aksjonæravtaler direkte. Nr. 2 er av en viss interesse siden den omhandler samme situasjon som er regulert i § 4-24 nr. 3. Begge regulerer et motsetningsforhold som får betydning for driften av selskapet. Etter en tolkning av ordlyden «*andre tungtveiende grunner*» ledes man dithen at bestemmelsen er videre formulert enn § 4-24 nr. 3. Vurderingstemaet av kravet er derimot likt som i § 4-24, og det må foretas en totalvurdering og det må kreves en klar interesseovervekt i favør selskapet for at utelukkelse skal gis.²²⁹ Den vide formuleringen taler i retning av at bestemmelsen ikke trenger en generell utvidelse på ulovfestet grunnlag. Som følge av den vide ordlyden mener Andenæs at det neppe er behov for supplerings av ulovfestet rett.²³⁰ Jannick Woxholth anfører at vilkårene etter ulovfestet rett antakelig hadde vært de samme som etter bestemmelsen, og at det derfor ikke foreligger noe behov for supplerings.²³¹ Normann deler disse synspunktene, og konkluderer at § 4-25 ikke trenger det.²³²

²²⁶ jf. Rt. 1997 s. 1330, se s. 1338 jf. NOU 1980:19 om lov om selskaper m v s. 125

²²⁷ NOU 1996:3 s. 126

²²⁸ Bråthen (1999) s. 101, Aarbakke (2004) s. 299

²²⁹ NOU s. 1996:3 s. 126

²³⁰ Andenæs (2006) s. 260

²³¹ Jannick Woxholth (2014) s. 309

²³² Normann (2009) s. 55

Som følge av drøftelsen over legger jeg til grunn at § 4-25 ikke trenger å utfylles med ulovfestet rett. Dette kommer av dens vide ordlyd som dekker et større område enn § 4-24. Det betyr at dersom misligholdet oppfyller vilkårene, kan aksjonæren utelukkes.

4.2.1 Utelukking som misligholdsbeføyelse i avtalen

For at utelukking skal kunne brukes som en misligholdsbeføyelse etter avtalen kan vi anvende samme fremgangsmåte som ved innløsning, jf. Jannick Woxholth.²³³ *Tungtveiende-grunner*-kravet må få tilsvarende anvendelse for å utelukke de mindre alvorlige tilfellene. Videre må det foreligge en hjemmelsbestemmelse i avtalen som subsidiært kan tolkes som en stemmerettsforpliktelse. Bestemmelsen vil kunne tvangsfullbyrdes som en stemmerettsforpliktelse og situasjonen vil således bli lik som ved innløsning. Imidlertid reiser det seg særlige spørsmål vedrørende saksbehandlingen ved utelukking jf. § 4-25 annet ledd. Det følger av annet ledd at det er generalforsamlingen som treffer avgjørelsen om å gå til utelukkingsøksmål etter forslag fra styret. Bestemmelsen innebærer at retten til å reise søksmål ligger hos styret og generalforsamlingen.²³⁴ At avgjørelsen om utelukkelsessøksmål må treffes av generalforsamlingen reiser ikke problemer, under forutsetning at avtalepartene har det tilstrekkelige flertallet for å få igjennom vedtaket, jf. lovens flertallskrav.²³⁵ Det som reiser spørsmål, er at beslutningen om utelukkelsessøksmål må treffes «*etter forslag fra styret*».

Saksgangen for utelukkelsessøksmål er at styret må sende et forslag om utelukkelse til generalforsamlingen, jf. annet ledd. Dette innebærer at generalforsamlingen kun kan vedta utelukkelsessøksmål med støtte fra styret. Styremedlemmer kan være part i aksjonæravtalen, men som hovedregel er ikke styret bundet av avtalen.²³⁶ Årsaken er fordi styrets oppgave er å ivareta selskapets fellesinteresser, herunder aksjonærene, kreditorene m.v framfor alt. Ivaretar ikke styret sine plikter kan medlemmene selv bli erstatningsansvarlige etter § 17-1.²³⁷ Dette betyr at de eventuelt må fraråde utelukkelsessøksmål hvis de ikke finner at det ligger innenfor

²³³ Jannick Woxholth bruker samme fremgangsmåte som ved løsningen av innløsning, (2014) se s. 309

²³⁴ Andenæs (2006) s. 260

²³⁵ Se. Asl. §§ 9-4 første ledd og 12-1 første ledd jf. § 2-2 første ledd nr. 4 og § 2-2 første ledd nr. 5.

²³⁶ Giertsen (2002) s. 540

²³⁷ I.c.

selskapets interesse.²³⁸ Paragraf 4-25 annet ledd kan ses på som et unntak fra funksjonsfordelingen som gjelder ellers.²³⁹

For aksjonæravtalepartene betyr denne saksgangen at de ikke med sikkerhet kan vite at utelukkelsesforslag vil bli sendt fra styret. Selv om misligholdet kan føres inn under paragrafen, er man avhengig av at styret har gitt sin støtte for å bringe søksmålet videre. Denne usikkerheten taler sterkt imot at § 4-25 bør anvendes som misligholdsbeføyelse.

Neste spørsmål blir om selskapet kan inntas som part og instrueres til å stemme for utelukkelse?

Myndigheten til å inngå aksjonæravtaler på selskapets vegne tilligger styret, jf. § 6-12. Tidligere i pkt 2.4. kom det frem til at selskapet bare kan forplikte seg til bestemmelser som ikke strider mot preseptoriske regler. Som et utgangspunkt er lovbestemmelsene som omhandler styrets saksbehandling og beslutninger i kap. 6 preseptoriske. Imidlertid er det en viss adgang til å fravike enkelte av bestemmelsene, men kun i en skjerpet retning.²⁴⁰ Som følge av at loven bare kan fravikes til det strengere, konkluderer Knudsen at styret ikke kan binde seg til bestemmelser om saksbehandling og beslutninger.²⁴¹ Styret er kun bundet til å foreta avgjørelser i selskapets fellesinteresser. Således vil det ikke ha noen virkning om selskapet er part i avtalen eller ikke, siden det ikke er adgang til å forhåndsbinde myndigheten likevel.

At selskapet ikke kan forhåndsbinde myndigheten i en aksjonæravtale fremkommer i Rt. 2007 s. 360 (Lyse Energi). Saken gjaldt riktignok et skattespørsmål, men Høyesterett måtte ta stilling til om selskapet kunne binde seg til å foreta en fremtidig kapitalnedsettelse gjennom en aksjonæravtale. Myndigheten til å beslutte kapitalnedsettelse tilligger generalforsamlingen, men prinsippet om forhåndsbinding av myndighet ved avtale gjelder også styret. Førstvotende, med tilslutning fra de øvrige dommerne, uttalte;

²³⁸ Andenæs (2006) s. 260

²³⁹ Andenæs (2006) s. 261.

²⁴⁰ Knudsen (2009) s. 30-31

²⁴¹ Knudsen (2009) s. 31

«Disse reglene til vern for kreditorene er preseptoriske. Dette innebærer at selskapet ikke kan binde seg til hva som skal vedtas på senere generalforsamlinger, eller til at styret skal sende inn endelig registreringsmelding. Loven forutsetter at slike beslutninger skal tas ut fra hva som er forsvarlig på det tidspunkt de tas. Avtaler som forskutterer fremtidige beslutninger, kan ikke kreves oppfylt.»²⁴²

Som følge av dommen og loven er det rimelig å legge til grunn at styrets beslutningsmyndighet ikke kan instrueres i en aksjonæravtale. Styret er pliktig til å forvalte selskapets fellesinteresser og kan derfor ikke instrueres ved spørsmålet om utelukkelse. Imidlertid vil det i styrets saksbehandling være av betydning om samtlige aksjonærer er part i avtalen eller ikke. Ved avgjørelser skal styret også ivareta aksjonærenes interesser, og dersom samtlige aksjonærer har blitt enige i en aksjonæravtale vil det være et moment å ta i betraktning.²⁴³ Dette vil imidlertid kun være en side i en helhetsvurdering, siden flere interesser også må ivaretas.

Uten videre drøftelse legger jeg til grunn at § 4-25 ikke er egnet som misligholdsbeføyelse ved avtalebrudd. Partene burde derfor ikke anvende dette som misligholdsbeføyelse.

4.3 Oppløsning ved dom jf. asl. § 16-19

For å kunne kreve oppløsning av selskapet ved dom følger det av § 16-19 første ledd at;

«.. et selskap eller andre som representerer selskapet, har handlet i strid med §§ 5-21 og 6-28 og særlig tungtveiende grunner taler for oppløsning som følge av dette».

Bestemmelsen hjemler altså en rett til å få dom på oppløsning. Grunnvilkåret er at det foreligger en handling i strid med §§ 5-21 og 6-28 - de såkalte myndighetsmisbruk-paragrafene. Imidlertid er ikke myndighetsmisbruket i seg selv avgjørende. Oppløsning etter bestemmelsen kommer bare på tale dersom tilleggskravet om «*særlig tungtveiende grunner*» taler for oppløsning som følge av misbruket.²⁴⁴

²⁴² Rt. 2007 s. 360 premiss 62.

²⁴³ Knudsen (2009) s. 31

²⁴⁴ Andenæs (2006). s. 640

I Rt. 2000 s. 931 anvender Høyesterett «*særlig tungtveiende grunner*» som det overordnede skjønnstemaet for vurderingen etter § 16-19 første ledd. Bestemmelsen anvender samme skjønnstema som ved utelukkning og innløsning. Imidlertid følger det av uttrykket «*særlig*» at det skal mer til for å oppfylle kravet enn ved de to andre.²⁴⁵ Siden det kreves mer er det naturlig å tolke dette i retning av at oppløsning bare kan kreves når innløsning og utelukkning anses som utilstrekkelige.²⁴⁶ Denne retningen går også førstevoterendes uttalelse i Rt. 2000 s. 931 «*Når terskelen for å gi dom for oppløsning av Inco er nådd, vil det ikke være noen mellomløsning å innløse Matadors aksjer.*».²⁴⁷ Dommen presiserer at det må foretas en konkret helhetsvurdering av de forskjellige hensynene som taler for og mot. For å oppfylle kravet må de hensynene som taler for være «*vesentlig sterkere enn de som taler mot*».²⁴⁸ Man må også ta i betraktning hvordan konflikten oppstod, varighet, grovhet og hvor villige partene er på å finne en minnelig løsning.²⁴⁹ I tillegg må man i vurderingen etter § 5-21 se kravet i sammenheng med at reglene § 5-22 flg. kan komme til anvendelse. Aksjonæren kan få beslutningen kjent ugyldig eller omgjort, og kan eventuelt ta i bruk andre misligholdsanksjoner for å avhjelpe situasjonen. Dersom andre alternativer kan benyttes, vil adgangen til oppløsning innsnevres.²⁵⁰ Siden muligheten for oppløsning kun er åpen når innløsning eller utelukkning er utilstrekkelig, er det rimelig å legge til grunn at § 16-19 annet ledd må få tilsvarende anvendelse ved ulovfestet rett. Bestemmelsen gir domstolen en mulighet til å velge innløsning istedenfor oppløsning når selskapet har lagt ned påstand om det.²⁵¹

Av ordlyden faller mislighold av aksjonæravtaler utenfor anvendelsesområde for den lovfestede oppløsningsretten etter § 16-19, og dette reiser spørsmålet om bestemmelsen kan suppleres av ulovfestet rett. Paragraf 13-3 i den gamle aksjeloven av 1976 ble erstattet av § 16-19 i den nye aksjeloven av 1997. I forarbeidene til den gamle loven ble uttalt at § 13-3 kunne utfylles på ulovfestet grunnlag.²⁵² Om denne rettstilstanden ble videreført i den nye § 16-19 ble det uttalt i NOU 1992:29 s. 188 at;

²⁴⁵ Høivik (2006) s. 140

²⁴⁶ Jannick Woxholth (2014) s. 312, Andenæs (2006) s. 640

²⁴⁷ Rt. 2000 s. 931 Se side 943.

²⁴⁸ Rt. 2000 s. 931 Se side 940.

²⁴⁹ NUT 1970:1 Innstilling til lov om aksjeselskaper s. 178

²⁵⁰ Aarbakke (1999) s. 771

²⁵¹ Se Andenæs (2006) s. 643, Jannick Woxholth (2014) s. 312, Høivik (2006) s. 148

²⁵² Ot.prp.nr.19 (1974-1975) s. 195

«I likhet med gjeldende § 13-3, er det ikke meningen at bestemmelsen skal oppfattes som uttømmende, jf Ot.prp.nr.19 (1974-1975) s 195. Et krav om oppløsning av selskapet eller innløsning av saksøkers aksjer, vil således kunne bygges på alminnelige rettsgrunnsetninger i stedet for utkastets regler.».

Rettstilstanden ble altså videreført i den nye loven. Imidlertid oppstod det en viss usikkerhet ettersom oppløsningsbestemmelsen ble endret uten at forholdet til ulovfestet rett ble kommentert i NOU 1996:3 s. 187. Andenæs hevder imidlertid at dersom det var meningen å foreta en realitetsendring på et så viktig punkt ville det ha blitt kommentert.²⁵³ I Rt. 2000 s. 931 ble rettstilstanden lagt til grunn. Førstevoterende uttalte at *«en rett til å kreve oppløsning ved dom etter en ulovfestet regel ... fortsatt [vil] kunne være aktuell ved siden av reglene om oppløsning ved dom i aksjeloven av 1997, se § 16-19.»*.²⁵⁴ Uttalelsen må tolkes dithen at oppløsning på ulovfestet grunnlag fortsatt gjelder. Denne oppfatningen deler også Høivik og Jannick Woxholth.²⁵⁵

Som følge av drøftelsen over kan man konkludere med at mislighold av aksjonæravtaler kan danne grunnlag for oppløsning. Forutsetningen er at misligholdet oppfyller *«særlig tungtveiende grunner»* for oppløsning av selskapet. I tillegg er denne adgangen bare åpen når de andre alternativene ikke er rimelig å anvende, jf. kravet om *«særlig»*.

4.3.1 Kan kravet føres direkte overfor selskapet?

Spørsmålet videre er om oppløsningsretten kan gjøres gjeldende direkte overfor selskapet som misligholdsbeføyelse.

Denne problemstillingen er den samme som ved innløsning og utelukking, og det er derfor rimelig å følge samme fremgangsmåte.²⁵⁶ Dette innebærer bl.a. at *«særlig tungtveiende grunner»* kommer til anvendelse. For å kunne gjøre kravet direkte overfor selskapet må det videre

²⁵³ Andenæs (2006) s. 642

²⁵⁴ På side 940 i dommen.

²⁵⁵ Høivik (2006) s. 138, Jannick Woxholth (2014) s. 311-312

²⁵⁶ Jannick Woxholth (2014) har stått for denne fremgangsmåten, se s. 312-313, jf. pkt. 4.2 og 4.3 overfor.

foreligge en hjemmelsbestemmelse i avtalen som subsidiært kan tolkes som en stemmerettsforpliktelse for de andre partene. Herunder må avtalepartene med sikkerhet kunne fastslå at de oppfyller lovens flertallskrav jf. § 16-1. Kravet er kvalifisert flertall, som er det samme som ved utelukking og innløsning jf. reglene i kap. 9 og 12. Etter bestemmelsen er det generalforsamlingen som vedtar beslutning om oppløsning, og således møter man ikke samme problemer som ved utelukking.

Siste krav er at vedtaket må være gyldig. I forhold til innløsning kunne likhetsgrunnsetningen være et hinder for et gyldig vedtak. Imidlertid er det en fordel ved utelukking og oppløsning at likhetsgrunnsetningen ikke vil skape problemer. Alle aksjonærene behandles likt ved oppløsning og således foreligger det ingen forskjellsbehandling av aksjene.²⁵⁷

Som vist overfor i pkt. 4.1 kunne man normalt fremme kravet direkte overfor selskapet dersom disse forutsetningene forelå. Spørsmålet er om det foreligger noen hensyn som klart taler imot en slik løsning.

Et argument for er at oppløsningsalternativet kan gi et mer tilfredsstillende oppgjør enn innløsning. Dette kommer på grunn av at alle aksjonærene behandles likt.²⁵⁸ Videre kan det trekkes frem at dersom oppløsningskravet ikke kan føres direkte overfor selskapet, så innebærer dette kun at selskapet istedenfor oppløses på generalforsamlingen gjennom avstemning jf. § 16-1 første ledd.²⁵⁹ Dette gjelder under forutsetning at de oppstilte forutsetningene over er til stede. Således vil man bare utsette det uunngåelige og resultatet vil bli det samme.

I motsatt retning går hensynet til de andre aksjonærene som fremdeles vil beholde selskapet. En oppløsning er et drastisk tiltak ved mislighold, og påvirker ikke bare de andre aksjonærene, men også tredjemenn. Dette taler for at oppløsningsadgangen bør være snever.²⁶⁰ Kreditorinteressene kan tale mot en individuell oppløsningsrett. Imidlertid er kreditorinteressene nokså godt ivaretatt gjennom avviklingsreglene i konkursloven og dekningsloven, at dette

²⁵⁷ Jannick Woxholth (2014) s. 313

²⁵⁸ Høyvik (2006) s. 134

²⁵⁹ Jannick Woxholth (2014) s. 313

²⁶⁰ Høyvik (2006) s. 135

hensynet ikke er så sterkt likevel.²⁶¹ Et annet hensyn som kunne tale mot en oppløsningsrett er at mange arbeidsplasser vil forsvinne. Tapet av arbeidsplasser kan ha ringvirkninger til andre sektorer i samfunnet. På en annen side så vil som oftest en oppløsning av et selskap innebære at selskapet videreføres som et nytt selskap med nye eiere - under forutsetning at de er økonomisk levedyktige.²⁶² Nye eiere kan være aksjonærer eller ansatte som går sammen for å kjøpe opp selskapet, og viderefører dermed arbeidsplassene.

Av hensynene overfor er det ingen som klart taler imot å kunne føre kravet direkte overfor selskapet. Under forutsetning at avtalepartene oppfyller lovens flertallskrav vil resultatet bli oppløsning til slutt. Dersom dette er tilfellet skal det ikke mye til før for-hensynene er «*vesentlig sterkere*» enn mot-hensynene jf. Rt. 2000 s. 931²⁶³ I tillegg vil det tale for oppløsning dersom samarbeidsforholdet er for ødelagt for fremtiden.²⁶⁴

Etter drøftelsen overfor velger jeg å legge til grunn at oppløsningskravet kan føres direkte for selskapet. Dersom partene anser bruddet for å være så alvorlig at de ikke lenger kan jobbe i samme selskap, er det etter min vurdering gode grunner til å anvende dette som misligholdsbeføyelse. Med denne konklusjonen forutsetter jeg at vilkåret er oppfylt, jf. «*særlig tungtveiende grunner*», og at forutsetningene til Woxholth er til stede. Konklusjonen innebærer at oppløsningsbestemmelsen i aksjonæravtalen får selskapsrettslig virkninger idet kravet kan føres direkte for selskapet.

²⁶¹ Høivik (2006) s. 135

²⁶² I.c.

²⁶³ Jannick Woxholth (2014) s. 313

²⁶⁴ Sml. Høivik (2006) s. 147

4.4 Ugyldighetssøksmål jf. asl. § 5-22

4.4.1 Generelt og problemstilling.

Beslutninger foretatt på generalforsamlingen kan imøtegås med anfektelsessøksmål, som er en spesiell type ugyldighetssøksmål.²⁶⁵ I forhold til alminnelige søksmålsregler, kan man reise ugyldighetssøksmålet uten å oppfylle kravet til rettslig interesse.²⁶⁶ Det er i aksjeloven § 5-22 man finner retten til å reise søksmål mot generalforsamlingen med påstand om ugyldig beslutning. Det fremgår av bestemmelsen hvem som har myndighet til å reise et slikt søksmål.²⁶⁷

Søksmålet innebærer at man kan kontrollere gyldigheten av generalforsamlingsbeslutninger og således sikre at lovlige beslutninger vedtas.²⁶⁸ Rettskraftvirkningene varierer med utfallet i saken.²⁶⁹ Subjektive rettskraftvirkninger får dommen dersom selskapet frifinnes - dommen vil kun binde sakens parter. Derimot vil domsslutningen gjelde for alle som har rett til å reise søksmål etter § 5-22 om retten finner ugyldighet å foreligge. Dette innebærer at samtlige aksjonærer påvirkes av dommen.²⁷⁰

I det følgende skal jeg behandle spørsmålet om brudd på en aksjonæravtale kan medføre at generalforsamlingsvedtaket blir kjent ugyldig etter asl. § 5-22. Jeg vil ta for meg brudd på stemmerettsforpliktelser siden det vil være mest aktuelt å kreve håndhevet direkte overfor selskapet. En forutsetning for denne drøftelsen er at aksjonæravtalen er gyldig inngått mellom partene, og at misligholdet er at en eller flere har avgitt stemme i strid med sine forpliktelser etter avtalen. Siden det tradisjonelle utgangspunktet er at aksjonæravtaler kun har virkninger mellom partene, er hovedregelen at problemstillingen besvares benektende.²⁷¹ Dersom problemstilling kan besvares bekreftende vil dette innebære en meget vidtgående karakter av selskapsrettslige virkninger for selskapet.²⁷²

²⁶⁵ Truven (2002) s. 641

²⁶⁶ Andenæs (2006) s. 321, og Truven (2002) s. 641

²⁶⁷ Aarbakke (2004) s. 406

²⁶⁸ Andenæs (2006) s. 321.

²⁶⁹ Truven (2002) s. 641

²⁷⁰ I.c.

²⁷¹ Giertsen (2002) s. 539, se også pkt. 2.1.

²⁷² Jannick Woxholth (2014) s. 260

4.4.2 Lovgivning og forarbeider

Asl. § 5-22 gir en aksjeeier rett til å reise ugyldighetssøksmål mot selskapet med påstand om at «*en beslutning på generalforsamlingen ... er blitt til på en ulovlig måte eller for øvrig er i strid med loven eller selskapets vedtekter.*». Bestemmelsen nevner uttrykkelig at beslutninger i strid med «*... loven eller selskapets vedtekter.*», kan danne grunnlag for ugyldighetssøksmål. Det fremgår ikke av bestemmelsen om mislighold av aksjonæravtaler også kan danne et grunnlag, men det utelukkes heller ikke i ordlyden. Jan Skåre sier at man må ta utgangspunktet i lovens ordlyd.²⁷³ Tolker man bestemmelsen direkte på ordlyden må det sies at avtalebrudd ikke omfattes. Å innfortolke avtalebrudd vil således strekke ordlyden. Det naturlige ville være å søke veiledning i forarbeidene, men der drøftes ikke spørsmålet.²⁷⁴ Dette taler således imot ugyldighetssøksmål. Om det hadde vært meningen å tillate ugyldighetssøksmål ved avtalebrudd hadde nok dette blitt kommentert i forarbeidene.

I dette avsnittet velger jeg å sette som en delkonklusjon at lovens ordlyd taler mot at mislighold av stemmerettsforpliktelser kan anvendes som grunnlag for et ugyldighetssøksmål. Før jeg setter en endelig konklusjon vil jeg først søke svar i de andre rettskildene. Dersom avtalebruddet kan danne grunnlag for ugyldighet vil dette ha hjemmel i ulovfestet rett.

4.4.3 Rettspraksis

Utgangspunktet er at beslutninger på generalforsamlingen forblir gyldige selv om noen har stemt i strid med sin forpliktelse etter en aksjonæravtale.²⁷⁵ Spørsmålet om mislighold av en stemmerettsforpliktelse kan gi rett til ugyldighetssøksmål har vært reist for Høyesterett flere ganger:

I Rt. 1918 II s. 116 hadde en aksjonær fått plass i styret som følge av en aksjonæravtale. Han ble senere avsatt ved en generalforsamlingsbeslutning, og anla ugyldighetssøksmål med bl.a. brudd på aksjonæravtalen som grunnlag. Høyesterett forkastet denne påstanden og anså aksjeselskapet berettiget til å avsette aksjonæren.

²⁷³ Skåre (1997) s. 6

²⁷⁴ NOU 1996:3 s. 133-134, Ot.prp.nr.23 (1996-1997) s. 143-144, Innst.O.nr.80 (1996-1997) s. 31-32.

²⁷⁵ Lowzow (1993) s. 49

I Rt. 1952 s. 967 (Salongmøbler) forelå det en aksjonæravtale som ble inngått i forbindelse med stiftelsen av selskapet. Avtalen ga partene rett til en stilling, og spørsmålet i saken gjaldt om partene kunne medvirke til oppsigelse av den annens parts stilling i selskapet. Høyesterett tilsluttet seg lagmannsretten og herredsrettens resultat. Det ble lagt til grunn at beslutningen om oppsigelse av saksøker var ugyldig på formelt grunnlag – det forelå ikke noe reelt oppsigelsesgrunnlag.²⁷⁶ Det ble uttalt i dommen at beslutningen om oppsigelse «... måtte være i klar strid med de forutsetninger partene gikk ut fra ved selskapets stiftelse ...», altså den foreliggende kontrakten mellom partene.²⁷⁷ Retten valgte imidlertid ikke å ta stilling til om mislighold av aksjonæravtalen kunne danne grunnlag for ugyldighetssøksmål. Det ble uttalt i dommen på side 970;

«Det kan for øvrig diskuteres om en i lovlige former foretatt oppsigelse eller avskjedigelse av Svensen i strid med den til grunn for selskapet liggende kontrakt skulle medføre ugyldighet eller bare et erstatningskrav mot Fylling personlig (...) Men spørsmålet behøver ikke å avgjøres i nærværende sak ...».

I Rt. 1952 s.658 (Nordenfjeldske) fant heller ikke Høyesterett det nødvendig å ta stilling til om brudd på aksjonæravtale kunne danne grunnlaget for et ugyldighetssøksmål. Retten kom nemlig frem til at det ikke forelå noe brudd på aksjonæravtalen siden vedkommende aksjonær ut ifra omstendighetene rundt, måtte sies å være løst fra sin forpliktelse overfor de andre partene.

Som vi ser har Høyesterett hatt flere muligheter til å drøfte vår problemstilling, men har i stedet valgt å løse sakene på formelle grunnlag.²⁷⁸ Dette taler således mot adgang til et ugyldighetssøksmål.

Oslo byrett har derimot behandlet spørsmålet om mislighold av en stemmerettsforpliktelse kan danne grunnlag for ugyldighetssøksmål i en upublisert dom fra 1976. Dommen er berørt

²⁷⁶ Rt. 1952 s. 967. Se side 980

²⁷⁷ Rt. 1952 s. 967. Se side 969

²⁷⁸ Rt. 1966 s. 648 var et lignende tilfelle som de to andre dommene, men her frafalt saksøker påstanden om ugyldighet. Høyesterett valgte derfor ikke å behandle dette noe nærmere siden den rettslige interessen ikke forelå lenger.

overfor i pkt. 3.1, og som det fremkom der konkluderte byretten at stemmegivning i strid med en aksjonæravtale ikke kunne danne grunnlag for ugyldighetssøksmål. Etter å ha vurdert de reelle hensyn i saken var det deres mening «*at aksjonæravtalen neppe kan anses bindende for selskapet som sådant, jfr. Roos ...*»²⁷⁹ Som sagt i pkt. 3.1 har denne dommen en begrenset rettskildeværdi siden det er upublisert underrettsdom. På en annen side har dette rettsområdet begrenset med rettspraksis, og som følge av dette burde dommen tillegges en viss vekt som argumentasjon og veiledning.

I dansk rett er det noen dommer som kan være av interesse. Siden det er snakk om utenlandsk rett vil det være av begrenset betydning i forhold til norsk rett. Utenlandsk rett brukes mer som veiledning der lovbestemmelsen sammen med reelle hensyn utgjør en god regel.²⁸⁰ I UfR 1923 s. 636 SH var det tre aksjonærer som til sammen eide alle aksjene i selskapet. Det var inngått en aksjonæravtale som fastslo at aksjonærene under visse omstendigheter skulle stemme for å likvidere selskapet. Imidlertid ble det ikke i henhold til avtalen besluttet likvidasjonsvedtak på generalforsamlingen. Den ene aksjonæren gikk derfor til sak mot selskapet og den andre aksjonæren – som hadde ervervet aksjene fra den tredje aksjonæren. Domstolen erkjente vedtaket ugyldig, og selskapet ble forpliktet til å opptre som om likvidasjon hadde blitt vedtatt. Retten slo fast at kravet ikke var basert på at parten var aksjonær i selskapet, men at selskapet var forpliktet til å overholde det som var avtalt mellom partene.

I forhold til norsk rett strider dommen mot hovedregelen. Imidlertid tilsier hensynet til den krenkede part at det burde foreligge en søksmålsadgang når selskapet vet om avtalen. Beskyttelseshensynet trer særlig frem når samtlige aksjonærer er part. De reelle hensyn taler dermed for å ikke anse avtalen som irrelevant.²⁸¹ Spørsmålet har også vært oppe senere i dansk rett²⁸², men rettsstilstanden ble imidlertid endret i forbindelse med den nye selskabsloven som trådte i kraft i 2010. Selv om rettsstilstanden ble forandret, vil de reelle hensyn som fremgår av dommene være av interesse for vår problemstilling som støtteargumenter.

²⁷⁹ Upublisert dom Oslo Byrett av 12 februar 1976 s. 43.

²⁸⁰ Jannick Woxholth (2014) s. 265

²⁸¹ Sml. med Lund (1991) s. 214, Gomard (1972) s. 133 og Aarbakke (1988) s. 608

²⁸² Eks. UfR 1926 s. 1012 Ø, UfR 1960 s.304 H, UfR 1963 s. 111 H.

Det synes å være en bred enighet i norsk rettspraksis at mislighold av stemmerettsavtaler ikke kan danne grunnlag for ugyldighetssøksmål mot selskapet. Selv om de reelle hensyn etter tidligere dansk rett taler for at den krenkede burde ha en slik søksmålsadgang, har domstolene i norsk rettspraksis valgt å forholde seg til hovedregelen. Høyesterett har løst tvistene på andre grunnlag og ikke sett grunn til å gå inn på problemstillingen. Dette taler således for at det i Norge ikke åpnes opp for at stemmerettsavtaler kan få selskapsrettslige virkninger ved mislighold.

4.4.4 Juridisk teori

I juridisk teori har den brede oppfatningen vært at mislighold av en stemmerettsavtale ikke kan angripes med et ugyldighetssøksmål.²⁸³ Dette er fortsatt hovedregelen etter norsk rett og partene er derfor henvist til å bruke de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelser.

Andenæs er en av dem som forholder seg til utgangspunktet og uttrykker at brudd på en aksjonæravtale ikke er en krenkelse av selskapet, men kan ha sin bakgrunn i å bringe selskapets interesser videre. En beslutning som fremmer selskapet kan derfor ikke resultere i ugyldighet på grunnlag av avtalebruddet.²⁸⁴ Imidlertid kan saken stille seg annerledes dersom misligholdet medfører at det foreligger et grunnlag for myndighetsmisbruk eller lignende, mot den annen part.²⁸⁵ Andenæs anfører videre at begrunnelsen for at hovedregelen fortsatt må bestå, kan søkes i lys av betydningen vedtektene har for selskapet.²⁸⁶ Det er vedtektene som regulerer og binder selskapet, og i tillegg gjør at andre kan gjøres kjent med dens rettsforhold.²⁸⁷ Dersom man velger å tillate at selskapet kan bindes av bestemmelser i aksjonæravtaler vil dette medføre at aksjonærer og andre tredjemenn ikke vil få et fullstendig bilde av dette rettsforholdet. Andenæs tilføyer at man ikke kan få begge deler. Dersom man skal komme unna lovens regler for formkrav og kontroll, må konsekvensene være at aksjonæravtalen kun binder partene.²⁸⁸ Et annet argument er at aksjeselskapet er et selvstendig rettssubjekt og påvirkes

²⁸³ Andenæs (2009) s. 12, Lund (1991) s. 214, Knudsen (2009) s. 21, Normann (2009) s. 42, Giertsen (2002) s. 539

²⁸⁴ Andenæs (1992) s. 27

²⁸⁵ Augdahl (1959) s. 316 fotnote 1.

²⁸⁶ Andenæs (2009) s. 13

²⁸⁷ Se i pkt 2.1

²⁸⁸ Andenæs (2009) s. 13

derfor ikke av en avtale mellom aksjonærene. Uten et særskilt hjemmelsgrunnlag kan man ikke forplikte et rettssubjekt noe det ikke har påtatt seg.²⁸⁹ Avtalen er en sak mellom avtalens parter.

Flere forfattere har åpnet for at denne rettsstilstanden kanskje kan moderniseres. Andenæs skriver selv at det lever en viss usikkerhet om rettsstilstanden.²⁹⁰ Aarbakke er enig med utgangspunktet, men hevder at det neppe er nødvendig å sette det som et absolutt standpunkt. Han mener at dersom alle aksjonærene er part virker det noe formalistisk å se helt bort i fra avtalen.²⁹¹ Lowzow & Reed bygger også sin påstand på dette og åpner for at brudd på stemmerettsforpliktelse, under visse forutsetninger, kan danne grunnlag for et ugyldighetssøksmål. De setter som forutsetninger at samtlige aksjonærer må være part og det må med sikkerhet kunne fastslås hva resultatet på generalforsamlingen ville ha vært om avtalen hadde blitt fulgt.²⁹²

I tidligere dansk rett anførte Gomard at i de tilfellene hvor avtalen var kjent av selskapet og samtlige av aksjonærene part, måtte beslutningen bli kjent ugyldig hvis resultatet var til skade for selskapet eller aksjonærene.²⁹³ Han legger stor vekt på reelle hensyn i sitt resonnement. Lund bemerker i sine kommentarer til Gomard at når aksjeselskapet anses som et instrument for aksjonærene til å oppnå et felles mål, kan mye av styringen skje utenfor selskapsorganene, og i aksjonæravtaler. Dersom aksjonærene igjennom sine avtaler allerede avgjør alt i selskapet vil det være urimelig å anse avtalen som irrelevant.²⁹⁴ Lund konkluderer likevel tilslutt at man må forholde seg til hovedregelen.²⁹⁵ Bråthen åpner opp, med henvisning til dansk rett, at samme rettsstilstand muligens kan legges til grunn i norsk rett. Imidlertid bemerker han at rettskildegrunnlaget for dette er svært spinkelt, og går heller ikke inn på noen drøftelse.²⁹⁶

Jannick Woxholth på sin side mener at lovens regler fremstår som ganske velegnede, og et ugyldighetssøksmål ved brudd på stemmerettsforpliktelser vil medføre for mange retts tekniske

²⁸⁹ Lund (1991) s. 215

²⁹⁰ Andenæs (2009) s. 12

²⁹¹ Aarbakke (1988) s. 608.

²⁹² Lowzow (1993) s. 54-55

²⁹³ Gomard (1972) s. 133

²⁹⁴ Lund (1991) s. 214

²⁹⁵ Lund (1991) s. 216

²⁹⁶ Bråthen (1991) s. 228, (1996) s. 500-501

problemer at det ikke vil gå i samsvar med slik loven er nå.²⁹⁷ For det første må man ta stilling til hvilke materielle vilkår som må være oppfylt. Dette er fordi man ikke kan ha en generell adgang til ugyldighetssøksmål. Alle mislighold kan ikke gi en slik adgang. I tillegg oppstår det prosessuelle spørsmål; Hvem reiser man søksmål mot? Hvilke frister skal gjelde? Har domstolene kompetanse til kun å avsi dom eller kan de avsi realitetsavgjørelse?²⁹⁸ Dette er noen av spørsmålene Woxholth stiller, som han mener krever svar før man kan åpne opp for ugyldighetssøksmål utenfor rammene til asl. § 5-22. Det avgjørende argumentet mot, må etter Woxholth syn, være at lovgiver allerede har sett og vurdert de ulike interessene for og mot, da reglene om vedtektene ble utarbeidet.²⁹⁹ Lovgiver har allerede avveid aksjonærenes behov for å regulere selskapet gjennom aksjonæravtaler og funnet ut at hensynene ikke er tungtveiende nok.

4.4.5 Bør man kunne reise ugyldighetssøksmål etter § 5-22 jf. ulovfestet rett?

Et argument for å tillate ugyldighetssøksmål ved brudd på stemmerettsforpliktelsen er at det sikrer avtalens effektivitet.³⁰⁰ Avtalen kan brukes som et hensiktsmessig styringsredskap, og som bidrar til å sikre at selskapets interesser fremheves mer effektivt.³⁰¹ Det vil derfor være i avtalepartenes interesse at man kan angripe beslutningen med ugyldighet. Et annet argument for, er at en ikke-tillatelse vil innebære en unødvendig tung prosess for den som må saksøke alle avtalepartene for å tvangsfullbyrde stemmeforpliktelsen. Som vist ovenfor gir heller ikke de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene et godt vern ved mislighold, og den krenkede part har derfor behov for å angripe beslutninger mer effektivt.

Et viktig hensyn mot, er de beskyttelsesverdige berettigede forventningene til tredjemenn og andre aksjonærer når de går ut ifra at vedtaket er gyldig. Et ugyldighetssøksmål har tilbakevirkende kraft og innebærer at man ser bort i fra hele beslutningen. De forventningene tredjemenn har for fremtiden risikerer derfor å bli skuffet.³⁰² For at disse forventningene skal være beskyttelsesverdig, forutsettes det at aksjonærene eller tredjemenn ikke visste om misligholdet

²⁹⁷ Jannick Woxholth (2014) s. 278-279

²⁹⁸ Jannick Woxholth (2014) s. 273-275

²⁹⁹ Jannick Woxholth (2014) s. 279

³⁰⁰ Jannick Woxholth (2014) s. 269

³⁰¹ Giertsen (2002) s. 540

³⁰² jf. fotnote 109

av aksjonæravtalen. Enhver fordel som oppnås ved et velvitende mislighold er det ikke grunn til å verne om.³⁰³

Et av de sterkeste hensynene mot å tillate ugyldighetssøksmål er - som tidligere vist - ordlyden. Dersom lovgiver hadde ment at mislighold av stemmeforpliktelse skulle omfattes av bestemmelsen, hadde ordlyden blitt formulert mer åpen for tolkning. I tillegg hadde det trolig blitt kommentert i forarbeidene. Lovgiver har gitt vedtektene til aksjonærene for å regulere selskapet. Vedtektene medfører forutsigbarhet for tredjemenn og eventuelle nye aksjeervertre. ³⁰⁴ Videre taler også de retts tekniske hensynene klart i mot ugyldighetssøksmål på ulovfestet grunnlag.³⁰⁵

Ut ifra en vurdering av rettskildene og de relevante hensynene i dette punktet velger jeg å legge til grunn at § 5-22 ikke bør kunne utfylles på ulovfestet grunnlag. De fleste rettskildene taler klart imot utfyllelse på ulovfestet grunnlag. De sterkeste er loven og rettspraksis, men også juridisk teori lener denne vei. Konklusjonen innebærer at mislighold av stemmerettsforpliktelse ikke kan angripes med et ugyldighetssøksmål.

³⁰³ Jannick Woxholth (2014) s. 271

³⁰⁴ Andenæs (2009) s. 12-13

³⁰⁵ Jannick Woxholth (2014) s. 273-275

5 Oppsummering

Problemstillingen ved de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene var om disse kunne påberopes og om de eventuelt burde påberopes ved mislighold.

Utgangspunktet i norsk rett er at de alminnelige kontraktsrettslige prinsippene kommer til anvendelse ved brudd på aksjonæravtaler.³⁰⁶ Og etter en gjennomgang av de ulike misligholdsbeføyelsene kunne man konkludere at de(n) krenkede kunne påberope seg de omtalte kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene. Som det fremgår av avhandlingen ville ofte disse misligholdsbeføyelsene ikke strekke seg helt til for å avhjelpe misligholdet. Bakgrunnen for dette er fordi de ikke er utviklet for avtaler som går i grenseland mellom selskapsretten og kontraktsretten.³⁰⁷

Når man først hadde fått fullbyrdsdom, ville det være en hensiktsmessig måte å avhjelpe bruddet på.³⁰⁸ En ville da ha muligheten til å stemme for misligholder aksjer og på denne måten tvangsfullbyrde avtalens forpliktelser effektivt. Imidlertid er man avhengig av å få dom fra domstolene som kan tvangsfullbyrdes. En rettsprosess kan ta lang tid, og dette kan påvirke resten av avtaleinnholdet. Man burde derfor ikke alltid påberope fullbyrdsdom. Et alternativ som kan hjelpe her er å ta i bruk midlertidig forføyning som kan utsette tvist-temaet i retten til en senere generalforsamling.

Som det fremkom var ikke erstatningsbeføyelsen utarbeidet for alle tilfeller som kunne reguleres i aksjonæravtaler.³⁰⁹ Ved flere tilfeller risikerte man å ikke få erstatning fordi en utmåling av det økonomiske tapet ikke var mulig å fastslå. Om partene burde påberope seg erstatning var derfor avhengig av arten av forpliktelse som var brutt. Hevingsbeføyelsen ville heller ikke avhjelpe misligholdet tilfredsstillende.³¹⁰ Partene risikerte å miste bedre rettigheter enn hva de først hadde etter aksjeloven. I tillegg ville en restitusjon av mottatte ytelser ikke alltid være mulig, og på denne måten skape en ubalanse i oppgjøret. Heving ville derfor ofte skape flere ulemper for de(n) krenkede at det ikke burde anvendes.

³⁰⁶ Jf. fotnote 85

³⁰⁷ Normann (2009) s. 43

³⁰⁸ Dom på naturaloppfyllelse jf. pkt. 3.1

³⁰⁹ Erstatning jf. pkt. 3.2

³¹⁰ Heving jf. pkt. 3.3

Som følge av at de kontraktsrettslige misligholdsbeføyelsene bare i noen tilfeller kunne avhjelpe misligholdet, var det naturlig å stille spørsmålet om de selskapsrettslige kunne anvendes ved mislighold. Om misligholdsbeføyelsene etter aksjeloven kunne anvendes, ville dette innebære at avtalen fikk selskapsrettslige virkninger. Dette ville i så fall stride mot hovedregelen etter norsk rett.

Av de selskapsrettslige kunne innløsning etter § 4-24 og oppløsning etter § 16-19 utfylles med ulovfestet rett og på denne måten anvendes ved mislighold.³¹¹ Utelukkelsesbestemmelsen hadde en vid nok ordlyd at det ikke var nødvendig med supplerende av ulovfestet rett.³¹² De to førstnevnte kunne påberopes som misligholdsbeføyelser og føres direkte overfor selskapet - undergitt visse forutsetninger. Likhetsgrunnsetningen var et hensyn som kunne stoppe anvendelsen av innløsning. Dette var fordi en innløsning kunne føre til en favorisering av aksjonærene innad i avtalen. Det berodde på en konkret vurdering av om likhetsgrunnsetningen var brutt. Oppløsning som misligholdsbeføyelse var forbeholdt til de mer alvorlige tilfellene av mislighold, hvor de andre alternativene ikke var rimelig å ta i bruk. Dersom partene anså bruddet for å være så alvorlig at de ikke lenger kunne samarbeide, ville oppløsning være en god misligholdsbeføyelse. Dette kom dels på grunn av at alle aksjonærene behandles likt, og at oppgjøret er mer tilfredsstillende enn innløsning hvor det kunne virke som favorisering av aksjonærer i avtalen.³¹³

Utelukkelse som misligholdsbeføyelse kunne bare anvendes til tilfeller hvor styret fremla forslag om utelukkelse for generalforsamling. Således var utelukkelse ikke egnet som misligholdsbeføyelse ettersom man var avhengig av et organ som ikke kunne instrueres i aksjonæraftale til å stemme for utelukkelse. Ugyldighetssøksmål på sin side var det ikke anledning til å anvende. Dette fulgte av ordlyd, rettspraksis og juridisk teori. Reelle hensyn talte derimot for, men i avveielser av rettskildene hadde de ikke stor tyngde.³¹⁴

³¹¹ Innløsning jf. pkt. 4.1., Oppløsning jf. pkt. 4.3

³¹² Utelukkelse jf. pkt. 4.2

³¹³ Høivik (2006) s. 134.

³¹⁴ Ugyldighetssøksmål jf. pkt. 4.4

Som man ser av avhandlingen ville de selskapsrettslige misligholdsbeføyelsene gi et mer drastisk resultat ved mislighold, hvor man enten trådte ut av selskapet eller oppløste det. Dersom man fortsatt ville ha det man har krav på etter avtalen måtte man ta i bruk andre misligholdsbeføyelser, ettersom de kontraktsrettslige heller ikke strakk til. Som følge av avtalefriheten kunne partene innta egne forhåndsbestemte misligholdsbeføyelser som ville avhjelpe misligholdet raskere og samtidig skape en preventiv virkning. Ved behandlingen av konvensjonalbøter, viste det seg å være en mer effektiv misligholdsbeføyelse enn alminnelig erstatning.³¹⁵ Ved konvensjonalbøter trengte man ikke å finne det økonomiske tapet og heller ikke godtgjøre størrelsen på erstatningen, ettersom dette allerede var forhåndsbestemt.

Avhandlingen viser dermed at de både kontraktsrettslige- og enkelte av de selskapsrettslige misligholdsbeføyelsene kan anvendes ved mislighold, men at de ikke alltid bør. Partene er best tjent med å innta egne misligholdsbeføyelser som kan utarbeides særskilt for den enkelte avtale. Inntatte misligholdsbeføyelser må riktignok ikke være urimelige, og kan sensureres av avtl. § 36.³¹⁶

³¹⁵ Jf. pkt. 3.2.1

³¹⁶ Avtaleloven 1918. 31 Mai nr. 4, Lowzow (1993) s. 275

6 Kildeliste

6.1 Juridisk Litteratur

6.1.1 Bøker

Andenæs, Mads Henry: Aksjeselskaper og Allmennaksjeselskaper (2006)

Andenæs, Mads Henry: Aksjeselskapsrett. Utg. 2 (1992)

Augdahl, Per: Aksjeselskapet etter norsk rett. Utg. 3 (1959)

Bråthen, Tore: Personklausuler i aksjeselskapers vedtekter. (1991)

Bråthen, Tore: Personklausuler i aksjeselskaper. (1996)

Gomard, Bernhard: Selskabsretten. Utg. 5 (1999)

Giertsen, Johan: Har aksjonæravtaler selskapsrettslig virkninger? (2002), i Nybrott og Odling, Festskrift til Nils Nygaard.

Hagstrøm, Viggo: Obligasjonsrett. Utg. 2 (2011).

Hov, Jo: Kontraktsrett 1, Avtaleslutning og ugyldighet. Utg. 3 (2002)

Hov, Jo: Kontraktsrett 2, Avtalebrudd og partsskifte. Utg. 2 (2002)

Lowzow, Halfdan, Bjørn Gabriel Reed og Geir Steinberg: Aksjonæravtaler Utg. 1 (1993)

Lund, Christian: Opphør av samarbeidet i joint ventures, i: Skipsfart og Samarbeid – Maritime Joint Ventures i rettslig betydning (1991)

Roos, Carl Martin: Avtal och rösträtt (1969)

Truyen, Filip: Forlik og rettsforlik i anføktelsessøkmål, i: Nybrott og Odling, Festskrift til Nils Nygaard. (2002)

Woxholth, Geir: Selskapsrett. Utg. 4 (2012)

Woxholth, Jannick: Aksjonæravtaler. Utg. 2 (2014)

Aarbakke, Magnus, Jan Skåre, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad og Asle Aarbakke: Aksjeloven og Allmennaksjeloven, kommentarutgave (1999)

Aarbakke, Magnus, Asle Aarbakke, Gudmund Knudsen, Tone Ofstad, og Jan Skåre: Aksjeloven og Allmennaksjeloven kommentarutgave. Utg. 2 (2004)

6.1.2 Tidsskrifter

Andenæs, Mads «Hvem er bundet av en aksjonæravtale?» I: Tre foredrag om aksjonæravtaler, Skriftserie 175, 2009 s. 7-21

Bråthen, Tore, «Innløsning og utelukkelse av aksjonær» Nordisk tidsskrift for selskapsrett, s. 86-107, 1999; 4. Sitert fra Nasjonalbiblioteket.no

Giertsen, Johan, «Telia – Telenor: Spennende jus og forretningsmessig havari», Nordisk tidsskrift for selskapsret 1999, s. 43-57. Sitert fra Lovdata.no

Gomard, Bernhard «Shareholders agreements in danish law» i: Scandinavian studies in law, Vol 16. 1972, s.126-129

Hjort, Harald «Aksjonæravtaler», i: Praktisk økonomi & finans. 2005, 4 utgave vol. 22. s. 65-75. Sitert fra idunn.no

Høivik, Knut «Samarbeidsproblemer som grunnlag for en aksjeeiers krav om oppløsning av selskapet» i: Lov og Rett 2006 s. 131-155. Sitert fra idunn.no

Knudsen, Gudmund «Selskapet som part i aksjonæravtale» I: Tre foredrag om aksjonæravtaler, Skriftserie 175, 2009 s. 21-41.

Normann, Kristin «Misligholdsbeføyelser ved brudd på aksjonæravtale» I: Tre foredrag om aksjonæravtaler, Skriftserie 175, 2009 s. 41-54

Jan, Skåre «Søksmål om anfektelse av generalforsamlingsbeslutning» i: Tidsskrift for Rettsvitenskap, årg. 110, 1997 s. 6-20.

Aarbakke, Magnus «Mislighold i aksjeselskap» i: Lov, dom og bok: festskrift til Sjur Brækhus 19. juni 1988, s. 603-614. Sitert fra Nasjonalbiblioteket.no

6.2 Forarbeider

6.2.1 NOU:

NOU 1980:19	Om lov om selskaper m v
NOU 1992:29	Lov om aksjeselskaper
NOU 1996:3	Ny aksjelovgivning
NUT 1970:1	Innstilling til lov om aksjeselskaper

6.2.2 Proposisjoner (Tidl. Odelstingsproposisjoner)

Ot.prp.nr.19 (1974-1975)	Om lov om aksjeselskaper
Ot.prp.nr.65 (1990-1991)	Om lov om tvangsfullbyrding og midlertidig sikring (tvangsfullbyrdingsloven)
Ot.prp.nr.66 (1990-1991)	Om lov om avhending av fast eiendom (avhendingslova)

Ot.prp.nr.23 (1996-1997) Om lov om aksjeselskaper og lov om allmennaksjeselskaper (Aksjeloven og Allmennaksjeloven)

Innst.O.nr.80 (1996-1997) Ny allmenn- og aksjelov

6.3 Lover

1687 15 April, Kong Christian Den Femtis Norske Lov (NL)

1918 Lov 31 Mai nr. 4, lov om avslutning av avtaler, om fullmakt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven)

1976 Lov 4 Juni nr. 44, Lov om aksjeselskaper (aksjeloven) (Opphevet)

1988 Lov 13 Mai nr. 27, Lov om kjøp (kjøpsloven)

1992 Lov 26 Juni nr. 86, Lov om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring (tvangsfullbyrdelsesloven)

1997 Lov 13 juni nr. 44, Lov om aksjeselskaper (aksjeloven)

2005 Lov 17 juni nr. 90, Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

6.4 Dommer

6.4.1 Publiserte dommer

Rt. 1918 II s. 116

Rt. 1952 s. 658 (Nordenfjeldske)

Rt. 1952 s. 967 (Salongmøbler)

Rt. 1966 s. 648

Rt. 1983 s. 205

Rt. 1994 s. 581 (Scanvest)

Rt. 1997 s. 1330

Rt. 1998 s. 1510

Rt. 2000 s. 931 (Inco)

Rt. 2007 s. 360 (Lyse Energi)

RG. 2005 s. 5 Agder lagmannsrett – Kjennelse

6.4.2 Upubliserte dommer

Oslo byrett 1976 av 12 februar

6.4.3 Utenlandske dommer

UfR 1923 s. 636 SH

UfR 1926 s. 1012 Ø

UfR 1960 s.304 H

UfR 1963 s. 111 H

6.5 Nettsider

Jusinfo <http://jusinfo.no/index.php?site=default/721/1568/1573/1574> sist lest 10.04.17